

Hét Hárs

A csillaghegy-békásmegyeri evangélikus gyülekezet lapja
II. évfolyam 4. szám

2003. karácsony

Ádventi töprengés Isten irgalmáról

Némelyeknek pedig, akik elbizakodtak magukban, hogy ők igazak, és a többieket semmibe sem vitték, ezt a példázatot mondá: Két ember méne fel a templomba imádkozni, az egyik farizeus, és a másik vámszedő. A farizeus megállván, így módon imádkozék magában: Isten! Hála

kat adok néked, hogy nem vagyok olyan, mint egyéb emberek, ragadozók, hamisak, paráználkók, vagy mint én e vámszedő is. Bőjtölök kétszer egy héten; dézsámát adok mindenből, amit szerzek. A vámszedő pedig távol állván, még szeméit sem akarja vala az égre emelni, hanem veri vala mellét, mondván: Isten, légy irgalmas nekem, bűnösnek! Mondom néktek, ez megigazulva méne alá az ő házához, inkább hogynem amaz; mert valaki felmagasztalja magát, megaláztatik; és aki megalázza magát, felmagasztaltatik. (Lk 18,9–14)

Jézus példabeszédét a farizeusról és a vámszedőről hagyományosan az Istennek tetsző imádkozásként értelmezik. Elfeledkezve a bevezető mondatról, amely szerint ezt azoknak mondja, akik elbizakodtak, mert igazak, és megvetették a többieket. Az isteni igazságtétel e példabeszéd tárgya – ahogy azt Jézus értette. Ez is, miképpen minden példázata, Isten országáról tanít. Nem erkölcsi értelemben, hanem úgy, hogy hallgatója figyelmét fordítja más irányba. Nem kevesebbet követel annál, mint hogy hallgatója bensőleg, teljes személyiségével hangolódjék rá, csak így van esélye a megbotránkozáson túli megértésre.

Botránkoztatón szuverén Istene van a názáreti rabbinak. Nem a farizeust fogadja el igaznak, hanem a vámszedőt. Mindig választ, s választására nincs magya-

rázat. Nem jogszerűen, még csak nem is racionálisan jár el, hanem irgalmasan. S ez ellen nem lehet fellebbezni, sem Káinnak, sem Ézsauinak, sem Jónásnak, sem Péter apostolnak, még ha keserű haragjuk indokolt is. Ráadásul Jézus úgy látatja a vámszedőt, mint aki bánja ugyan bűnét, de képtelen szabadulni tőle vagy tán attól, „miért a vétket elkövette”. Shakespeare mintha a bánatában vergődő Claudiusban e példázatbeli vámszedőt szólaltatná meg: „Ó, rút az én bűnöm, s az égre bűzlik! [...] Nyerhet malasztot, ki bűnhöz tapad? [...] Kisértsd meg, a bűnhánat mit tehet: Mit nem tehet az? Ó, de mit tehet Annak, ki bűnét bánni képtelen”.

Igazságot tenni nem lehet. Nem azért, mert ehhez nem elég a hatalom, amely mindig és szükségszerűen a saját érdekét keresi és védi. Az igazságtételhez elengedhetetlen az irgalom. Mégpedig a határtalan, a csak azért is irgalom, ezzel pedig az ember nem rendelkezik. Csak Isten. Vallják a zsidók, és vallják a keresztények. Ezért várják, avagy várják vissza a Messiást. Mindig újra, s meg nem fáradva, hiszen az eschatonhoz, az idők teljességében, nemcsak a bűn talányának megoldása, az ítélet tartozik, hanem a Megváltó eljövetele is.

E példabeszéd kapcsán is fölmerül a kérdés: vajon miért ilyen radikális Jézus? Miért ilyen kíméletlenül elutasító az egyik, s botránkoztatón elfogadó a másik iránt? A tapintat látszatára sem ügyel. Akikhez így beszél, azokat nem megnyerni akarja, azoknak csupán azt adja értésükre, hogy távol vannak egymástól, emberileg áthatolhatatlanul távol.

Itt nem kétfajta, egymást megtűrő hitről van szó, hanem két ellentétes meggyőződésről, s csak az egyik Isten szerint való. Ez a példabeszéd döntést provokál. Amely végső lényege szerint nem arra vonatkozik, hogy valaki legitimnek fogadja-e el Istennek a vámszedőt igazzá tevő akaratát, hanem arra, hogy elismeri-e vagy sem Jézus jogát Isten nevében így és ezt tanítani.

Jézus e rejtett, de valódi szándéka a hajdan volt eljövetelét ünneplő, karácsonyra készülő keresztényeket arra figyelmezteti, döntsék el, kinek vagy kiben hisznek, e világ kisebb és nagyobb inkvizitorainak, vagy benne, az Ország urában. Aki soha semmilyen rész szerint való hatalommal nem vállalt közösséget, s aki e hatalmak ácsoltatta keresztben halt meg egyedül igaz bűnösökként a bűnösökkel.

Donáth László

Jegyzet a születés történetéhez

„Több mint (egyetlen) szó”
– Jacques Derrida –

Néhány megfontolás a hitlerizmus filozófiájáról című 1934-ben íródott korai esszéjében a litván-francia zsidó bölcsele, Emmanuel Lévinas arra figyelmeztet, hogy nem elegendő megkülönböztetni a keresztény egyetemességszmet a rasszista részlegeségtől, mivel pusztán a logikai ellentmondás észlelése aligha segíti az utóbbi jegyében zajló történelmi esemény súlyának mérlegelését. Ezért amikor Lévinas e „kezdetleges filozófia” megvilágítására vállalkozik – vizsgálása ellenére szükségesnek ítélve jelenségtanának szabatos leírását –, a vérségi kötelék titokzatos erejével, „az örökség és a múlt hívó szavával” a biblikus hit „lázasának” gyökeresen eltérő indítékát állítja szembe. Nem más ez, mint a szabadság, mely azért lehet ellenlábas a „veszetségnél és tébolynál is inkább az elemi érzelmek felébredéseként” jellemezhető tömeges megmozdulásnak, mivel „valódi jelen”: a múlt felszámolásának „ragyogó üzenete”, a sors újakezdésének, a helyrehozhatatlan múlt jóvátételének esélye. A szabadság szavatol azért, hogy a meghozott döntések ne forrjanak össze végzetté, s hogy semmilyen evilági kötődés ne lehessen végérvényes. Amikor a lényege szerint végtelen szabadság „felszakítja a természeti létezés mélyrétegeit”, kiviláglik szoros összetartozása nemcsak a szövetség zsidó tapasztalatával, de a lélek keresztény fogalmával is.

A szabadság – a lélek – nem azért végtelen, mintha valamely tetszőleges világba helyezett, tévelygő akarattal volna azonos, hanem mert „transzcendens fuvallat zord tisztaságát” hordozza magában. Tévelygése csupán erőfeszítésének nehézségét és a leküzdendő akadály méretét jelzi. Ám minden megkötözöttség és minden súly ellenére tud fölülemelkedni, messzebbre tekinteni a történelemtől s a világ váradalmainál; tud elvonatkoztatni a testtől, mely egyben otthona, de a származás láncolatától is, melyet az ismétlődő múlt, a megszakítatlan azonosság honvágya és a vérségi egymásrautaltság monoton tragikuma élte. („Az absztrakció hiánya pusztító” – állítja hetven évvel később egy magyar író, Nádas Péter. – „Aki nem tud absztrahálni, bűnös ember.”) A lélek szabadsága és a szabadság eloldódása, a felülemelkedés és elvonatkoztatás új kezdet(ek)et alapító gesztusa: beszédes cselekvés. És cselekvő beszéd, amely a történelemhez – tagadva sorsszerűségét – az értelmező szuverenitás jegyében viszonyul. (Bízom benne, mondja *Négy talmudi leckéjében* Lévinas, hogy a diskurzus a világot megváltoztató tetteink közepette sem hallgat el.) Az értelmező, azaz befogadó és fontolgató beszéd igei természetű, közelebbről: benne válhat hallhatóvá az emberi szótól elválaszthatatlan transzcendens szó. Az „emberre lett Isten” formula káprázatát ezért szelídíti meg s

vezeti vissza a teológiai közölhetőség tartományába a korai, ünnepélyes megfogalmazás: „És az *ige* testté lón” (Jn 1,14).

Az *ige* testi eljövételének eseménye a betlehemi megjelenés pillanatára sem függeszti fel a teremtés és az újjáteremtés beszédességét. A születés (azért is titokzatos, mert csak az elbeszélő fikció számára feltáruható) éjszakájának későbbi keletű családiassága egy időre, a feltorló érzelmek idejére talán elhomályosíthatja a felszabadult és felszabadító nyelv előzetességének tudatát. Lukács evangéliumának utólag pásztori idillé ártalmatlanított teológiai költészete azonban nem hagy kétséget afelől, hogy a születés nyelvi univerzumban történik; hogy tehát az *ige* textusokba és kontextusokba lép be. Általuk s bennük szólal meg; hogy már szól, amikor még hallgat, saját szava más szavakban, különbözőek szavaiban formálódik. Ezért már eleve tiszta kommunikáció: felhívások és felkerekedések, továbbmondások és fontolgatások, jelzések s visszajelzések szabad cseréjének tere. Az átmeneti szállás mindenség-gé tágult környékén – messze még az „Én vagyok” újbóli elhangzásától – legelőször is mindenki más jut szóhoz. A sok kiterjedésű valóság, melyet szavak hívnak létre, töltenek ki, és tágítanak határtalanul – „Ne féljete!” (Lk 2,10) –, alapvető kettősségeket metsz keresztül, és tüntet fel viszonylagosnak: mennyei és földi „hierarchia”, kint és bent, távol és közel, ismerős és idegen ellentétét. A Jézus által később *ország*nak nevezett kommunikációs tér – vagy inkább másfajta időbeliség és folyamatos szóesemény – az emberi viszonyok szövédéjének abban a rétegében bontakozik ki, melyben legsajátabb lényegünk szerint léteünk: mint feltétlen s fenntartás nélküli másra utaltság. Teremtés és szabadság összjátékának várva várt s váratlan megújulása nem csak a rögtöt változtatja végképp vándorúttá – a rajta túl ígérévé –, s nem csak az ismétlődő múltat szakítja meg (újra Lévinast idézve: hogy „az idő, mint megsebzett vadállat, erőtlően roskadjon az ember lába elé”). A feltétlenség, a nagylelkűség, az adakozás, a gondoskodás, a meghívás szabadon terjedő híre egyszersmind a Te abszolútumának uralmát hirdeti.

Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν,
καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος...
Καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν,
καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογε-
νοῦς παρὰ πατρός, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας.
(Novum testamentum graece)

Nehéz elgondolni, miféle távlatot adhat az azonos ság szorongató gondja, az *én* beolvadása a *mi* oltalmazó egyneműségébe, s mire lehet jó a szakralizált stíluslemek mozdíthatatlansága – a félrcértett tradíció – szemben a szabadulás igéjével, amely övéit mindenestől a megszólító szó idegenségébe vonta. „Isten nem nyilvánulhat meg másként, mint megteremtve azt, aki befogadhatja őt” (Karl Rahner). Aki megközelíthetetlen világosságban rejtezik, mint önmaga kivetülését tette alkalmassá az embert a teremtő szabadság képviselőjére, a szeretet mondására. Teremttségünk – saját magunk ismeretlenje – az egészen más és rajta keresztül mindenki más lehetséges jelenléte bennünk. „Közel van hozzád az ige, a szádban és a szívedben van” (5Móz 30,14). Amikor pedig a szó testté lesz, és „fölverik közöttünk sátorát” (vö. Jn 1,14), egyazon keletkezés eseményében magához hasonítja azt, amiben lakozik. És a test szavá lesz, önnön mérhetetlen többletévé, léleké és szabadsággá, ingyenességgé, személyválogatást nem ismerő befogadással. A *Te* elsőbbségévé az *én*-ben.

Lukács elbeszélése a születésről (2,6–20) leginkább üzenetek körtáncából formál jelenetet, és így teszi szemléletessé „a csendből előlépő ige” (Antiochiai Ignatiosz) eredendő többközpontúságát: osztozást, rögtönzést, dia- vagy inkább plurilógust feltételező lét-

módját. A félelmes Isten-jelenést, mely maga is ismert történetek szövegszerű emlékezete (9), félelmet eloszlató örömmüzenet követi (10). A híradást és az üzenet kulcsának átadását („Ez pedig néktek a jele”; 11–12) kórus éneke erősíti fel, és ünnepi himnusz zárja le (13–14). A „pásztoemberek” előbb egymással váltanak szót (16), majd a sokaságnak adják tovább, „ami nékik a gyermek felől mondatott vala” (17). A válasz módozatainak felsorolása: a hallás és az elcsodálkozás (18), a „szív” megtartó-megemésztő munkálkodása, a bensővé tétel (19) – amely egyben a férfias reakció intuitív ellenpólusa, miként a hangos szózaté a *verbum interius*, a belső ige –, végül pedig az összegzés („amiket hallottak és láttak, amint nékik megmondatott”; 2,20) olyasfajta közléskoncentrációt eredményeznek, amely egyszerre utal vissza a kezdet cselekedetére („monda” és „lőn”; 1Móz 1,3), és előre az elszabaduló megértés, az otthonra találó emberi beszéd utópiája felé.

A szavakban formálódó *ország* kilátástalanná teszi a kirekesztés szótárával körülírható testi aktivitást, alapuljon akár a teremttségéről megfélekedő s a múlthoz tartozásába belefeledkező én, akár az ént elnyelő kollektivitás indulatán. Lukács születéstörténete úgy is olvasható, mint az önmagukra rázáruló kisvilágok szótlanóságának vagy kataton magánbeszédének angyali paródiája. Amikor a kozmosz benépesül keresztül-kasul közlekedő szóval, ünnepi mozgolódással, énekkel s az *én*-eket a *Te* felé fordító meghívással, kirekesztésre voltaképp nem marad hely: nincs kívül, nincs hova ki. Mintha a megtelt vendégfogadó ház párdarabja, a fokról-fokra telítődő külső sötétség sem volna külső többé. A kirekesztés egyetlen következménye, tárgyi tanúja a kiürült rekesz lehetne, az önelrekesztés boldogtalan és funkciótlanná vált eszköze, melyet azonban Lukács (mezei és istállóbeli) nagyjelenete nyomtalanul eltüntet. A kirekesztés itt merő virtualitás, tolakodó hátsó gondolat, mivel az angyali szó nem ismer kirekesztőt s kirekesztettet, csupán jóakaror és békér. Az éjszakában a sötétség megszüntének alig érzékelhető sötét háttére akkor válik élesebbé, ha kiderül, hogy a kirekesztés visszahúzódó, ám nem lefegyverzett, s legalább az elbeszélte jelenet idejére feledhető készletét ezután már csak a befogadott nép megsemmisítése, magából a teremtésből való kiszorításának paranoid elhatározása keltheti életre. Így, miközben a születés mindenkit s mindeneket belefoglal a megtartó szó egyetemességébe, a *Te* megtagadását radikalizáló pusztítás emlékezete visszaírja a karácsonyi elbeszélést abba a szövegösszefüggésbe, amelyből az elfogódott olvasat kiemelte: a megölt test és az elnémuló hír történetébe.

A híradás és válasz túlcsonduló mértéke saját erejéből nem állhat ellen annak a folyamatnak, amelyet Lévinas egy alkalommal így definiál: „a Természet felkelése a Természetfölötti ellen, a világ vágyakozása önnön apoteózisára és arra, hogy természeti létében lelje meg boldogságát”. Abból, hogy a Szabadító emberi teste egészen beszéddé válik, és e beszéd a szétosztásban teremt országot, sokkal inkább a pontos figyelem feladata adódik. A testté lett Ige keveredés nélkül

egyesít isteni szólítást és teremtményi választ; nincs, ki birtokolhatná, és minden az övé. Ezért az elhúzódo epilógus, a történelem olvashatatlan szöveghelyeit talán olyan értelmező műveletek állíthatják helyre, melyek nem szűnnek mérlegelni, hogy a szent történetre való hivatkozás alakzataiban mi az, amit a genealógia szel-leme, s mi az, amit a szabadság lelke nyilatkoztatott ki.

Mártonffy Marcell

Ember - kép

„Sokkal jobban van dolga a kettőnek, hogysen az egynek; mert azoknak jó jutalmok van az ő munkájokból. Mert ha elesnek is, az egyik felemeli társát. Jaj pedig az egyedülvalónak, ha elesik, és nincsen, a ki őt felemelje.” (Préd 4,9–10)

„...az ember lényege nem valami, az egyes egyénben lakozó elvontság. Az ember lényege a maga valóságában a társadalmi viszonyok összessége.” (Karl Marx: Tézisek Feuerbachról)

Mai nyelven fogalmazva a salamoni bölcsességet, aligha követjük el a torzítás vagy hamisítás vétségét, ha úgy magyarázzuk a szöveget: az ember munkája közösségben hasznos igazán, ez a közösség biztonságot ad, és megóvja életét. A gondolat amúgy közhely – az volt már a bibliai korban, s azóta sem nem bővült, sem nem mélyült a tétel axiomatikus tartalma.

A marxi idézet pedig szembeötlően összecseng vele egy el nem hanyagolható különbséggel: a közösségben létező embert *azonosítja* társadalmi viszonyaival, amidőn az emberi lényeg szubsztanciájává teszi ezeket a viszonyokat.

A két idézet csupán jelzés.

Amiként a prédikátori alkalmatlan arra, hogy a maga teljességében reprezentálja a bibliai korok világának az emberről alkotott felfogását, azonképpen a marxi sem képes a létezett szocializmus emberképét megjeleníteni. Nota bene, egyszerűen butaság volna, ha a mai értelemben használatos kulturális antropológiát kérnénk számon a Biblián; egyúttal súlyos hiba volna elmulasztani ugyanezt a számonkérést a létezett szocializmustól.

Történelmi korokat csak a maguk idejében érvényes normák, illetve a maguk idejében érvényes tudás alapján korrekt megítélni. Minden visszavetítés tudománytalan, egyszersmind igazságtalan, hiszen az utókorok olyan ismeretek vannak a birtokában, és olyan morális felvérteztség jellemzi, amely az elődök korának rendszerint nem, vagy csak hiányosan, kezdetlegesen adatott meg.

Nem szorul magyarázatra: a Bibliának igenis van ember- és társadalomképe, ez azonban nem azonos azzal, amit a modern szociológia vagy antropológia általában ember- és társadalomképként tételez. A szentírási szövegek ugyanis nem azzal a céllal íródtak, hogy ilyesmit kifejtssenek, amit viszont kifejtene, az az adott kor tudásának, közösségi érzületének igen pontos lenyomata. Szemben a megvalósított szocializmussal,

amelynek közgazdasági-politológiai értelemben ugyan-csak részletezett társadalomképe volt, viszont szinte a kezdetektől hiányzott rendszeréből az emberről vallott felfogás. Holott a 19–20. század már meglehetősen nagy tudományos készletet kínált a tárgyban.

Marx és Engels egy-egy rövid kitérő erejéig még megpendítette, hogy az ember mégiscsak létező egység a közösségen belül (Gazdasági-filozófiai kéziratok; A család, a magántulajdon és az állam eredete stb.), de az őket követő *vulgárok* – Lenintől kezdve – csak és kizárólag társadalmi viszonyaik alapján gondolkodtak az emberről. Nem vettek tudomást olyan eleven lényekről, akik egyediségükben hordozzák ezeket a viszonyokat, s végképp nem olyanokról, akik e viszonyokon belül és kívül viselik jó vagy rossz sorsukat, azaz éppen hogy nem elvont, hanem nagyon is valóságos egyediségként léteztek és léteznek. Néhány jámbor ausztromarxista kísérlettől eltekintve később sem állt össze egy szervesnek tekinthető, alapjaiban baloldali indíttatású kulturális antropológia. Néhány személyes teljesítmény – a Magyarországról elszármazott Karl Mannheim, a franciák közül Sartre, vagy a hatvanas években Marcuse – hozott igencsak becsülendő szellemi megújulást, ám a baloldal máig adós azzal az – akár vitatható – tudományos magyarázattal, amely az embert mint egyidejűleg természeti és társadalmi valóságot és mint egyediségénél fogva magában való, létezési módjában pedig elkerülhetetlenül közösségi lényt helyezi el világunk mindenségében. (Talán a Freud személyiség-lélektani eredményeit a társadalomelmélettel ötvözni kívánó törekvések – nálunk ez József Attila lírájában szintetizálódott látványosan – hoztak még izgalmas újításokat.)

Az elvontság amúgy, amelyet az idézett műben Marx – más összefüggésben – felró Feuerbachnak,

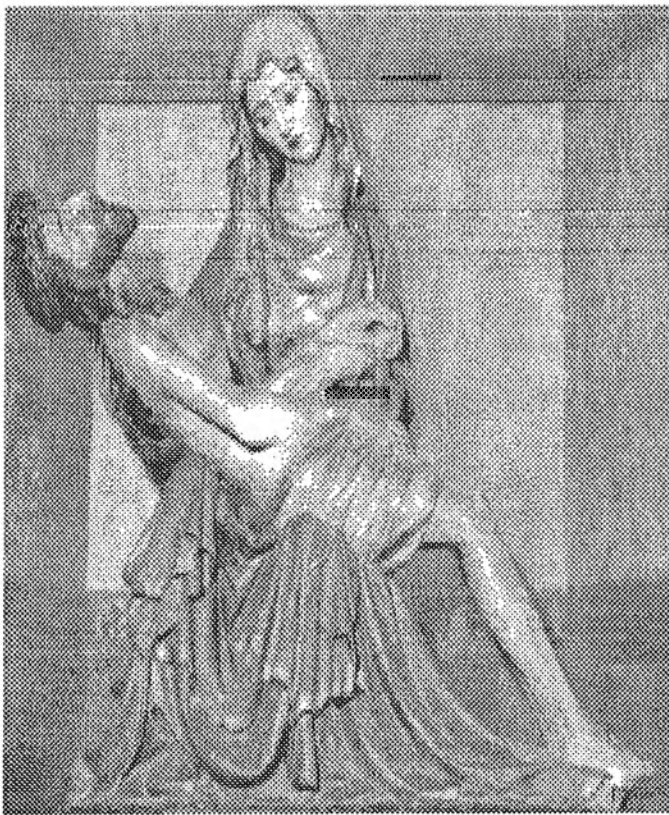

paradox módon a megvalósítás kezdetétől az összeomlásig végigkísérte a valahai szocializmust. Hiszen annak a távoli, történelmen túli társadalomnak az ígézetében és nevében követtek el helyrehozhatatlan bűnöket a kommunista pártok által vezetett hatalmak, amely egyenlőséget és egyetemes jólétet ígért. Ez a folyvást előadott jövőkép adta a rendszer egyetlen legitímációs alapját. A rendszer persze nem azért omlott össze, mert az ígéretről kiderült, hogy megvalósulása beláthatatlan. A folyamat azonban, amelynek során általánossá vált a kommunisták vezetete államkapitalizmus illegitim voltáról alkotott közvélekedés, nyilvánvalóan katalizálta a rendszerváltásokat.

Terminológiai szempontból egyébiránt pontosabb államkapitalizmusként meghatározni az állam teljes tőketulajdonával rendelkező, legfőljebb külső kényszekkel megalkudni kénytelen, totálisan központosított rendszert. A szocializmus, ha már magyar kifejezéssel kellene illetnünk, talán a *társadalmisított*sággal volna leírható, az viszont épp az ellentéte mindannak, amihez az *állami*, illetve a *központi* jelző társul. Minden központosított rendszer – legyen az részvénytársaság, katonaság vagy maga az állam – legfőljebb megtűri, elviseli, bár többnyire kiveti magából az egyediséget, mert egyszerűen zavarja a struktúra eltervezett működését, amelyet – ki tudja, mi okból – normalitásként határoz meg.

Logikus következmény – kortársként és a korai utókor szemtanújaként egyaránt könnyű ezt leírni –, hogy a

IN principio erat verbum, et verbum erat apud Deum, et Deus erat verbum... Et verbum caro factum est, et habitavit in nobis: et vidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti a patre plenum gratiae, et veritatis.
(Vulgata)

proletárdiktatúra államkapitalizmusnak csak jövőképe volt, valóságos jelenképe nem; közösségi emberképe volt, szuverén, integer emberképe nem. Nem ismerte el a társadalmi intézmények tartós befolyása alól kitüremkedő személyiséget, s vadul elutasította az intézmények ellenében létező embert. Nem is tehetett másként: hiszen ezeket az intézményeket azok a közösségek éltették és igazgatták, amelyeket a központi hatalom közvetlenül vagy közvetve hozott létre, ritkábban befogadott. Amikor tehát a volt rendszer nagyjai az *emberről* szónokoltak, értelemszerűen az általuk kézben tartott közösségekben létező emberekre gondoltak, és gyakorlatilag nem vették emberszámba azokat, akik ezeken kívül maradtak, vagy akiket rít praktikákkal, esetleg büntetőjogi eszközökkel, gyakran nyers erőszakkal kirekesztettek a hatalom sáncain belül éltetett vagy épp megtűrt közösségekből. A pártállami gyakorlat számára tehát a felülről vezérelt és ellenőrzött közösségek embere volt az ideáltipikus, az alakjában humanoid, de arctalan, azaz karakter nélküli személy.

A fenti modell mégoly igaz, ám szükségképpen távolságtartó leírása a legkevésbé sem alkalmas a személyesen megélt történelem érzékeltetésére. Saját sorsunk vagy igazolja a modellt, vagy cáfolja, többnyire azonban e két szélső pont között hol igazolja, hol cáfolja. Vagyis milliók személyes tapasztalata korántsem egyértelmű: beállítódásuk nem írható le sem totális elutasításként, sem totális elfogadásként. Az emberek röhögtek másokon és magukon, nyomorúságukon vagy ritka szerencséjükön; a diákok csínyeket eszeltek ki; a szerelmesek szerették, a házastársak csalták – vagy nem csalták – egymást; voltak boldog és boldogtalan mindennapjaik, felemelő vagy ostoba vitáik, konfliktusaik. Hol átkozták a hatalmat – köztünk szólva, ez a Biblia korának emberétől sem idegen –, hol szenttelenül elviselték, hol pedig dicsérték. Szóval az átélt személyes történelem – mint az eddigi korokban mindig – csak kevés ponton vált azonossá az absztrakt, tudományosan megalapozott történelemmel.

Épp emiatt súlyos a felelőssége a történettudománynak és az azt népszerűsítő nyilvánosságnak. Amikor a tudós saját prekoncepcióinak foglya lesz, vagy – ami még rosszabb – külső instanciák kedvére tesz, megszűnik tudósnak lenni.

A történelem nem azonos a személyes történelemmel; még csak a személyes történelmek matematikai összegével vagy átlagával sem (ha egyáltalán létezik ilyesmi). Kádár János kora nem azonos Kádár János pályafutásával. A korban ugyanis kiirathatatlannul jelen van a megelőző néhány száz év köztörténete, amely gazdasági, kulturális és civilizációs értelemben olyanná tett bennünket, amilyenek vagyunk. És botorság azt gondolni, hogy a bukott diktatúra – nálunk, a Szovjetunióban, Lengyelországban, Jugoszláviában, Kubában, Kínában és másutt – kizárólag az addigi, hol szerves, hol szervesen történelem ellenében létezett. Nem. Hurcoltuk magunkkal és magunkban a korábbi évtizedek és évszázadok poggyászát szokásainkban, gesztusainkban és szavainkban, helyekben és gondolkodásmódokban. Mikro- és makrostruktúrák ezek, amelyeket eleink-

től örököltünk sokadizigien. Olykor sikerrel, máskor hiábavalóan illesztgettük személyes örökségünket a rendszer normáihoz, s ebbéli igyekezetünk sikere vagy kudarca nagyban meghatározta viszonyunkat a hatalomhoz, sőt az egész rendszerhez.

A létezett szocializmusnak mondott államkapitalizmus múltja nem csupán az elkövetett bűnökkel terhes. Bűnös azért is, mert elcsalt egyfajta jövőt. Diszkreditálta – legalábbis Európa keleti felében – a szocializmus fogalmát, amelyet ki a megszenvedett múlt miatt érthetően, ki cinikus számítás szerint és/vagy rövidlátó politikai érdekből azonosít a megvalósult kommunizmussal. Vagyis a szocializmust – szuverén emberek egymás iránti szolidaritásán nyugvó, értelmes munkamegosztásra épülő, önkéntes és öngazgatáson alapuló társulását, azaz *társadalmát* – a magunk mögött hagyott rendszerrel. Nem kell hozzá jóstehetség: néhány nemzedék, és utódaink túljutnak ezen is. Jó esetben nevetségesnek látnak majd bennünket, rosszabb esetben – a tudatlanok, félműveltek, akik akkor is sokan lesznek – értetlenül néznek majd vissza ránk, és előítéleteik rabjaként sommás kijelentésekkel intéznek el bennünket. Nemigen kétséges azonban, hogy a szocializmus valamennyiük számára azt a társadalmat jelenti majd, amelyben az emberi élet teljességét lehet megélni.

Genetikusan, ha tetszik, örökletesen úgy vagyunk megalkotva, hogy mindannyiunkat vágyaink s az e vágyak révén megfogalmazódó szándékok sarkallnak a létezés elviselésére. Vagyis cselekvésre. Egy pohár bor elfogyasztása vagy egy nyaralás között antropológiai szempontból nincs jelentős különbség: mindkettő természeti lény mivoltunkból fakadó ösztönvilágunkból ered – szomjunkat oltjuk, és pihenésre van szükségünk, legfőképpen az évezredek alatt felgyűlt szocializációs és technikai tapasztalatok, lehetőségek telítették a pusztán ösztönös cselekvés minőségét tudati tartalmakkal. Ilyen, az ösztöneink legmélyén megbúvó vágy munkál bennünk, ezzel vagyunk megverve vagy megáldva, amikor egy szerethető világban reménykedünk.

Az ösztöneinkbe maródott enigma felől nézve tehát nincs különbség a Megváltó eljövetele iránti várakozás és a tökéletes társadalom bekövetkezését illető remény között. Az ember természetes – személyes és közösségi – vágyát tükrözi mindkettő.

Az ádvent erről a vágyról szól, *tinéktek magyarázjam?*

Gellért Kis Gábor

Ki látott bűvölt álmodó síró
halódó csüggedt madarat?

Ki látott dallal sírba lépő
üdvözült welsi bárdokat?

De peng a jégcsap akkor is, ha
rácsapnak, s többől leszakad.

(Mind csak dalolni)

Az ember sorsa

A jó hír érkezéről készültem éppen néhány gondolatot papírra vetni, olyan emlékeket idézni, amelyek azt a meggyőződést erősítik, hogy az ember sorsa alapvetően változhat az evangélium üzenetének vételekor. Mert a hit csak erősödhet a tudattól, amely látni véli a jászolra vetülő árnyat, a kereszt rajzolatát, a bűnbocsánat és a feltámadás ígérését. Mert hiszen már a karácsonyi jászol is a súlyos árról szól, a megváltásról. A felfoghatatlan döntésről, amit a szülő (az atya) hoz az emberért, a többiért, odavetve saját fiának életét.

Ez az áldozat ugyanis különbözik minden mástól, nincs hozzá hasonlítható. Az elviselhető, vagy inkább elviselhetetlen veszteségről üzen annak, aki aligha képes átélni, átgondolni a folyamatot, a jászolban fekvő gyermek lártán a kínhalálígg vezető utat. Mert Ábrahám kínjában, minden porcikájában tiltakozva, viaskodva a megváltoztathatatlan, a legyőzhetetlen akaratával kötözi az áldozati oltárra kisfiát. Lelkében mégis ott lappang valamiféle megmagyarázhatatlan bizalom, valami titokzatos, reménytelen csodavárás. Ám mindenekelett a szülő kétségbeesett, benső tiltakozása. És közben keze hurkot vet a gyermek végtagjaira. Aztán mégiscsak része lesz a könnyörület csodájában. A gyermek megmenekül, az oltárra a kos kerül áldozatként, az, amelyik szarvával fennakadt az oltár melletti bokron.

Folytattam volna szívesen a gondolatsoft: a teremtői és a szülői lélek összevetését, idézve a karácsony megannyi ószövetségi előképét.

Figyelmemet azonban elvonta a világ dolgainak alakulása.

Idehaza a jászol és a kereszt üzenetét megcsúfoló református lelkész „felemelkedése”, az ártatlanul meghurcolt két cigányember bírói minősítése arról szól, hogy a 21. század embere sem tanult semmit a történelemből, a 20. század drámai fordulataiból. Az ember sorsa ismét veszélyesen alakul, veszélyben forog. Pontosabban szólva: növekszik veszélyeztetünk.

Európaiságunk, kontinentális büszkeségünk mind indokolhatatlanabb. Bár az igazi kataklizmák még csak földrészünkön kívül vagy annak peremén zajlanak, groteszk vitáink előrejelzése aggasztó. Az Unió alkotmányába illeszteni a keresztény hagyományok érvényesítésének kötelezettségét, immár sokkal inkább bizarr, semmint magyarázható. Manapság mifelénk e hagyomány jelképe sokkal inkább a vállra emelt, a győzelem jelét felmutató ifjú Hegedűs Lóránt és az ártatlan cigányokat primitívségük okán csak szerényebb kártérítésben részesítő bíró.

A nemzetközi politikában – ugyancsak a hitet, a keresztény kultúrát védelmező harcosokként – az erőszak megszállottjai jutnak mind nagyobb terephez. Vajon az erőszakra csak az erőszak lehet a megfelelő válasz?

New York elpusztított ikertornyai, a véres isztambuli akciók, az öngyilkos merényletek növekvő száma kétségtelenül az erőszak üzenetét közvetítik. S a válasz is mindinkább a brutális erőszaké. Kár lenne most felidézni a történelem nagy erőpróbáit. Hiszen nem szorul tételes bizonyításra az állítás, mely szerint az erőszak soha, sokkal inkább a megbékélés fordíthatná kedvezőbbre – ha csak rövidebb-hosszabb átmeneti időre is – az emberiség sorsát.

Az kezdetben vala amaz Ige, és az az ige vala az Istennel, és az ige Isten vala... És amaz ige testté lett, és lakozot mi közöttünk, (és láttuc az ő dicsőségét, úgy mint az Attyánac egyetlen egy születének dicsőségét,) ki telhes vala kegyelemmel, és igazsággal.
(Károlyi Gáspár, 1590)

Az úgynevezett „nagypolitika” mindinkább veszélybe sodródik, amikor lesüllyed ellenfelei színvonalára. A terrorizmus elleni hadüzenet – ha úgy tetszik: háború – során mind több az ártatlan áldozat. Meg kellene előzni, hogy az egyszerűsítésre mindig kész emberi tudat ellenséggént tekintsen az iszlám világára, és hogy kötelességének érezze a szélsőségesek leválasztását. Ugyanakkor meg kellene keresni az arab világon belül azt a csoportot, amely Európa – és talán Amerika – legjobbjaival együtt kész lenne kikövezni a valódi, tartalmas megbékélés útját.

Az Egyesült Államok mind gyakrabban átgondolatlanok tetsző lépései, a nem is kettős, inkább „többes” mérce alkalmazása akkor is nyugtalanító, ha tudjuk, minden elnöki ciklus véget ér egyszer. A militáns hangütés ebben az átmenetben is alkalmas arra, hogy biztatást adjon a szélsőséges idegengyűlölőknek, az előítéletek megszállottjainak.

Vigasztaló lehet persze az a pozitív szerep, amelyet Washington játszott a huszadik század két világháborújában, a helyi viszályok megoldásának támogatásában, a délszláv konfliktus rendezésében. Hogy ez az imponáló és „közhasznú” folyamat folytatódhassék, ahhoz a Fehér Ház átgondoltabb politizálására lenne szükség, amely számol az árnyalatokkal, és lemond a túlon túl nyers, minden finomságot nélkülöző fehér-fekete látásmódról. És nem a háború folytatásához, hanem a megbékélés megvalósításához keres erős és elszánt szövetségeket.

Ez a karácsony másról szól, nem az ólmelegről, a szeretettel övezett kisdetről, a háromkirályokról. A keresztény világ persze idén sem mond le a külsőségekről. De a római Szent Péter-bazilikában éppen úgy a szorongó biztonsági embereké lesz a főszerep, mint Washingtonban, Londonban, s talán Budapesten is. Meglehet, próbálnak észrevétlenek maradni, mégis tudjuk, ott vannak. S jelenlétük nem a megnyugvást, hanem a félelmet, sőt talán a rettegést növeli...

És mégis. Az ember jövőjéért aggódva Ábrahám kínjában osztozunk. A pótolhatatlan veszteségtől rettegve az jut eszünkbe, nem hagyhat cserben minket az, aki úgy szerette a világot, hogy egyszülött fiát adta érte...

Ezt a világot. A mi egyre kegyetlenebb világunkat.

Frenkl Thurzó Tibor

Ha szenvedni kell ha nem
akkor is van miért

Ha élni kell ha nem
aki van csak azért

nem az oltárt szenvedni
nem az álmot

embernek lenni nem
élni álnok
(Ha)

Ha mindenki nagyon jó...

Két emberlátás vetekszik ezer évek óta. Az egyik szerint jónak születünk, a másik szerint vadnak. A jobbikat illik mondani.

Kellemesebb az emberiséget templompadban látni, szépen fésültnek, szelíden lelkes tekintetűnek. Olyan-nak illik látni az embert, aki ha akar sem képes hamisan énekelni. Picit oldalt hajtja a fejét, csücsörítve bámulja a játszó kutyakölyköket, elbűvölten cöcög a tejszagú cse-csemők láttán, már tízéves korában állhatatos antialkoholista, magában zsoltárokat és dicséreteket énekel, és eladja a biciklijét, hogy a szomszéd Ilonka nénének orvosságot vegyen.

Kellemesebb az embert édes-kiskorúnak látni, mert akkor nem kell már megszelídíteni, oktatni, pátyolgatni, csöndesíteni, a kést-bicskát sem kell kicsavarni a kezéből, nem kötelező észrevenni, ha veri-pofozza a családját, ha munkahelyén hízeleg a főnöknek és durváskodik a beosztottjával...

Legfőljebb az irodalom szűnne meg végképp, mind-örökre, ha mindannyian jók lennének. Az irodalom, a színház, a film. A művészet. És hamar bele is halnánk a végzetes unalomba. Körülbelül úgy, mintha életünk végéig mézeskalácsot kellene ennünk rózsaszirm-becfűtől. Soha húst, kolbászt, de még töltött káposztát sem. Még az alkoholmentes sört sem találták fel. Nincs konfliktus a földön, semmi sem fejlődik, semmi sem romlik. Óra sem kell, naptár sem kell: az idő múlásának semmi jelentősége. Évi egy ezeléssel növekedne a fizetésünk. Minden gyerekünk mindig egészséges lenne, nem létezne kanyaró, sarlach, s bárányhimlő sem, s a természet még nem találta fel a középfülgyulladást. Minden és mindenki jó: a sorsunk is.

Csakhogy ehhez újra kellene teremteni az embert.

Ugyanis ehhez nincsen szokva.

Belehalna az unalomba.

A szelíd nagypapa is belevágna egy követ az első ablakba, csakhogy történjék már végre valami.

Másnap minden újság első oldalán szalagcím hirdetné, hogy Kiss István hetvennégy éves nagypapa szándékosan betört egy ablakot. Párizsból televíziós stáb ugrana fel hozzá helikopteren, mert ez hihetetlen szenzáció.

Azazhogy hülyeséget beszélek.

Ha csak a jónak lenne helye a földön, egyáltalán nem biztos, hogy létezne újság. Én nem vagyok képes eldönteni, hogy a sajtó inkább jó, vagy inkább rossz. A televízióról gondolkodni sem merek.

Magyarán: bevallom karácsony szent ünnepének küszöbén, hogy szerintem jó, hogy vannak rosszak is. És nemcsak azért, mert szórakoztatóbb, fordulatossabb, izgalmasabb az élet. Hanem inkább azért, hogy létezzen mérce. Hogy legyen érdem jónak lenni.

Ha mindannyian unalmasan jók vagyunk, a jósnak semmi különösebb értelme. Az albinó majomnak csak azért van értelme, mert nem minden majom albinó.

Nem azt mondom, hogy nagy a jó ember ritkasági értéke. Sőt azt mondom, hogy olykor a rosszak is képe-

sek jók lenni, és igazából élvezik is a különös szerepet: mint valami ritka lelki ingyencsészt.

Én például, ha nagy ritkán azok között vagyok Csillaghegyen, akik ezt a zöld lapot olvassák, bizony jónak érzem magam. Nagyon érdekes jónak érezni magam. Mert egyébként bizony rettentő gonosz vagyok. Még a pálinkát is megiszom olykor, s puha füstölt kolbászt falok hozzá. Kedvelem a sikamlós vicceket, és ifjúkoromban nem vettem meg a ledér élet örömeit. Tudom, van nálam gonoszabb ember a földön, sőt Magyarországon is, sőt Budapesten, de még az Országgyűlésben is – de most nem politizálok.

Hogy bebizonyítsam: tudok én jó is lenni.

Bodor Pál (DIURNUS)

Im Anfang war das Wort, und das Wort war bei Gott, und Gott war das Wort... Und das Wort ward Fleisch und wohnte unter uns, und wir sahen seine Herrlichkeit, eine Herrlichkeit als des eingeborenen Sohnes vom Vater, voller Gnade und Wahrheit. (Martin Luther, 1522)

Libertinizmus, avagy feljegyzések a vakondlyukból

Az év elején olvastam az Evangélikus Naptár előszavában: „Csak a mindenkit keserítő, látható, nagy formák változnak időről időre. Fasizmus, kommunizmus, *libertinizmus*, terrorizmus...”

Hangulatok, szenvedélyek felkeltésére alkalmas szókapcsolás felületes, gondolkodni rest elmék számára. Hiszen soha nincs két egyforma rossz. De most nem ezzel akarok foglalkozni. Egyetlen kérdésem van: hogy kerül ide a libertinizmus?

Ítnom kellett volna már erről a felsorolásról, a gya-

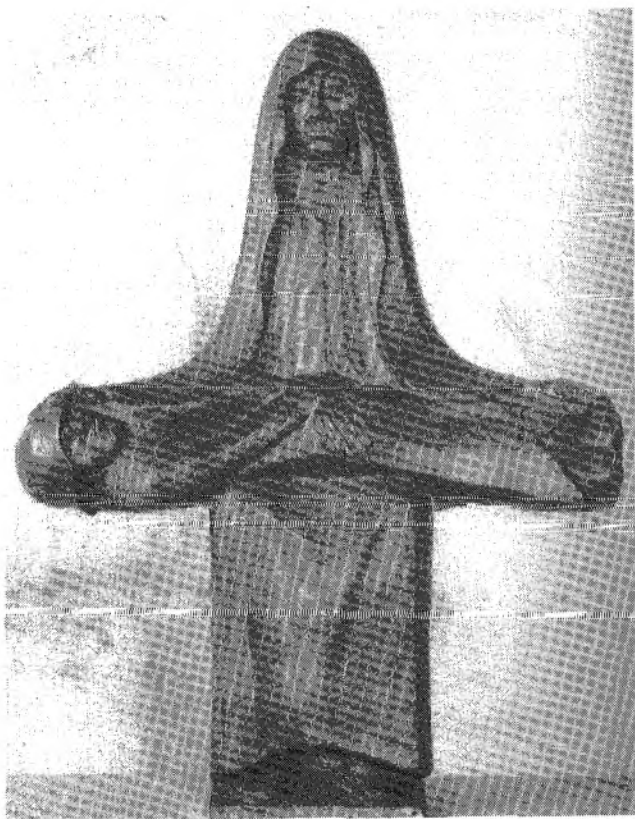

kori összemérésről, rosszindulatú inszINUÁCIÓRÓL. Régi-
ta értem, sőt érzem indítékát, gyakran átélem és elszen-
vedem hazugságát.

„Fasizmus, kommunizmus, libertinizmus, terro-
rizmus...”

Libertinizmus – mit jelent ez a szó? Legegyszerűbben:
sok kis libertinus gondolatainak rendszerét. És kik azok
a *libertinusok*? Szabadelvű, szabadon gondolkodó embe-
rek, akik merev gyakorlatra, ósdi tekintélyre veszélyes
eszméiket gyakran bugyolálják gúnyba, humorba. Ez
sokak számára riasztó lehet. Szívük joga, lelkük rajta.
De mi köze ennek a fasizmushoz, a terrorizmushoz,
vagy akár a kommunizmushoz?

A *libertinus* szó másik közismert jelentése: kicsapon-
gó, szabados életet élő személy. Talán a Bastille pokláb-
ban alkotó de Sade víziójának hősei nyomán. Am ne

feledjük: az ő „szentségtörő” életét felmérhetetlen szen-
vedés sújtotta, mert nem tagadta meg az egyén szabad-
ságába vetett hitét, mely semmiféle gondolat vagy
ideológia nevében nem kurtítható. És de Sade a francia
forradalom terrorjában élve is tagadott minden olyan
eszmét, mely intézményesíti – akár a közjó érdekében is
– a gyilkosságot, az erőszakot.

Miért és hogyan kerül a libertinizmus a fenti sorba?
Ez a gyakran használt kódolt üzenet, mely gyáván rejtje a
megszólaló igazi szándékát, mégis félreérthetetlen. Jól
tudjuk, a *liberalizmus*ról van szó. A liberalizmusról, mely
a 20. század végén már nem ültethető nyíltan a
történelem szégyenpadjára, hiszen kénytelenek vagyunk
megőrizni annak látszatát, hogy tiszteletben tartjuk az
önmagáért és másokért felelősen cselekvő szabad
ember hitét és meggyőződését.

Hétköznapijainkat súlyos előítéletek fertőzik, gyak-
ran észre sem vesszük. Megszokásból, hagyománytiszt-
elethelel vagy egyszerűen rutinszerűen írunk, cselek-

szünk. Lehet ugyan gondolkodni, de az fárasztó és
időigényes, nem is várják el tőlünk. Mégis: gondolatban
utazzanak velem vissza a múltba. Hadd válasszam én az
útirányt, a számomra különösen kedves angolszász
eszmetörténet és jogfejlődés néhány nagy pillanatát.
Emlékezzünk könnyedén és lazán, ahogyan egy liber-
tinushoz illik. Álomfoszlányszerűen rajzanak a képek.
Sok kis libertinus – avagy liberális –, és az ő nagy pilla-
nataik.

*Látom a rettegő János királyt, amint a felbőszült angol
nemeselek előtt kiállítja a Magna Chartá-t, a szabadság és az
ellenállás törvényét. Nyolcszáz éve, 1215-ben. Lehet, hogy ma
sem tetszik mindenkinek. Alaposan megnebezzíti a dolgok
menetét: „Szabad embert tárgyalás nélkül nem lehet elítélni!”*

*Újabb kép: 1628, a forradalom előszelétől zavaros korszak
angol parlamentje elfogadja a Jogok Kérvényét, a Petition of
Rights-t. „Csak a parlament által jóváhagyott adók szedhetők
be!” „Csak bírói ítélettel lehet bárkit letartóztatni!” Szegegy I.
Károly! Gúzsba kötötték az abszolút hatalom kezét. Ma is
látom sokak megnyúlt képét.*

*Egy szemvillanásnyi idő – igaz, felbolydult idő –, s egy
történelmi léptékű forradalom után 1679-ben a whigek elfogad-
tatják a Habeas Corpus Act-et. „A test legyen a tiéd!” Még
szép! „Senkit nem lehet elfogatóparancs nélkül letartóztatni,
illetve huszonnégy óránál tovább fogva tartani!” Nagy dolog,
ugyan már! Csak a polgári jogállam alaptörvénye! Már megint
ezek a derék angolok! Hetvenkét óráig már mi is eljutottunk.*

*Újvilág, 1776, a kongresszus kiadja a Függetlenségi Nyilat-
kozatot: „Magától értetődőnek tartjuk azokat az igazságokat,
hogy minden ember egyenlőnek teremtett”. És évtizedre rá meg-
születik a több mint kétszáz éve hatályos amerikai alkotmány.
Hogy ezek hogy visulták? Na jól! Nagy ritkán kiegyesztik.*

*Már csak egy ugrás 1789, az Emberi és Polgári Jogok
Nyilatkozata: „Minden ember szabadnak és jogokban egyenlő-
nek születik”. Na igen, azért ne feledjük a jó öreg franciákat
sem.*

Álljunk meg egy szóra! Jefferson, Franklin, Wa-
shington, Descartes, Rousseau, Voltaire! Mi közük a
fasizmushoz, a terrorizmushoz, a kommunizmushoz?

Természetesen semmit! Az ilyen meggondolatlan és
bornírt felsorolás csak az intoleranciát erősíti, a másik
ember hitének, meggyőződésének, méltóságának meg-
tiprását. Jó példa erre, hogy miközben Magyarország
politikai, közjogi, gazdasági és spirituális szövetségre lép
Európával, egy vezető beosztású lelkész hadat üzen
ellene, harcot hirdet a szent, tévedhetetlen és igaz tan-
védelmében. Eközben velős gondolatokra jut: „Saj-
tónkban csak építő, evangéliumi anyagok jelenjenek
meg. A tévtanítástól, libertinizmustól meg kell szaba-
dulnunk, mint a kerti vakondtól.”

Engem tehát ki kell öntenii! Mint a kerti vakondot!

Erre azonban meglehetősen csekély az esély. Euró-
pa ma liberális demokráciák szövetséges szövetségé-
nyé. Unió egy új évezred elején. Egy liberálisokra és konser-
vatívokra egyaránt szörnyű szenvedéseket hozó
évszázad után, amelynek mocska letagadhatatlan és
lerázhatatlan. Amely szörnyűségeivel és tapasztalataival
beépült tudatunkba, génjeinkbe. Nem felejtjük, felis-
merjük reinkarnációit.

Töredékek egy interjúból

A marxizmus – számomra meggyőző módon – minden vonatkozásban kritikusává lett a történelemben fellelhető korábbi rendszereknek, melyek kivétel nélkül az ember és ember közötti különbségtételre, anyagi helyzet, vallás, származás alapján létrejött megkülönböztetésre épültek. Magyarán: a számunkra ismert összes társadalmi rendszer – Egyiptomtól vagy a Római Birodalomtól kezdve – igazságtalan volt, és tudatosan az esélyegyenlőtlenségre alapozta a maga hatalmát. A rómaiak ezt egy klasszikus mondattal le is írták: „Oszd meg, és uralkodj!” A császárság, a birodalom akkor él, ha a részek szembefordulása egymással kizárja, hogy összefogva képesek legyenek megváltoztatni a hierarchikusan felépülő társadalmat. Ugyanakkor a klasszika világa, a görög-római kultúra – s benne a társadalmi rend kialakulása – az az alap, amely mindmáig meghatározza az európai ember sorsának alakulását.

Egyetlen kivételt látok, az amerikai társadalom fejlődését. Az Amerikai Egyesült Államokat nem gazdasági kényszer hozta létre, hanem azoknak az embereknek a bátor döntése, akik tovább nem bírták elviselni az európai felvilágosult abszolutizmust, a barokkot, a késő feudalizmust-kora kapitalizmust és a mindezekben kisarjadó vallási intoleranciát. Azt tehát, ami tere, kerete a gyűlöletnek. Mert félreértés ne essék, a gyűlöletet nem az egyszerű ember találja ki, a gyűlölet körmönfont érzelmi tevékenység, amelyet ahhoz, hogy hatékony legyen, finom szálakkal meg kell szőni. Teljesen mindegy, hogy ez a gyűlölet antiszemizmusban vagy osztálygyűlöletben nyilvánul meg, más népek ellen törő sovinizmusban vagy egy hajléktalannal szemben. A gyűlölet mögött mindig értékrendi döntés húzódik meg. Azt gondolnom, a gyűlölet kultúrája ugyanolyan valóságos létező, mint a szeretet kultúrája, a pápaság történetét éppúgy átszövi, mint a keleti, pravoszláv történelmet.

Hallatlanul keserűek a 19. század történészei, filozófusai és teológusai, a század elején Herder vagy a század végén Albert Schweitzer, aki ugyan teológus és gondolkodó ember, mégis eljut odáig, hogy becsukja maga mögött a templom kapuját, mondván, ott neki, érzékeny és érző embernek több keresnivalója nincsen, minthogy orgonál azért, hogy a beteg gyerekeknek kórházat működtethessen. A 19. század a maga egészében a legnagyobb kritika az emberiség története felett. Sőt a 19. század legnagyobb szellemei már előre tudták, érezték azt is, mi a 20. században következik. Az ember szívesen hazudik magának, hogy amit érez vagy sejt, csak rémálom. Nem: az valószínűleg bekövetkezik. A két világháborút, a bolsevizmust, a fasizmust, a terrorizmust, ezt az egészet, amivel le tudjuk írni a 20. század nagy-nagy tragédiáinak okát és ontóformáit, a 19. században mind elővételezték. Pontosán persze nem tudták leírni a várható jelenségeket, mert nem próféták és jósök, hanem tudósok voltak, de az irányt, az

*Kezdetben vala ige és ige vala istenél és istén vala ige... és az
lát teste és lakozic mü bennnc es lattuc o dicsfegét monnai
at'atol eggetlen eg zülétènc dicsó feget fell'eft malažttal es
igaffággal. (Müncheni kódex, 1466)*

emberiség, különösen pedig az európai kultúrában élő ember zsákutcás fejlődését világosan látták. Nem érdekelte őket sem az Egyesült Államok, sem Afrika, sem Ázsia. Európa érdekelte őket.

*

A biblikus látás szerint a történet azzal indul, hogy valami szakadék, hasadás, valami megosztottság támadt ember és ember, ember és a Teremtő között. Ez az eredendő bűn. Nem tudunk túllépni rajta. A zsidóság gyermeki módon úgy vélekedik, hogy ez csak Ádám és Éva dolga. Mi közünk nekünk Ádámhoz és Évához? A dolog azonban sokkal súlyosabb, hiszen mindannyian Ádámtól és Évától származunk. A zsidó gyökerekből táplálkozó keresztény gondolkodás azt mondja: igen, Ádám az apám, Éva az anyám, s minden emberrel együtt – József Attilát idézve: „az őssejtig” – közöm van a bűnhöz és a megváltáshoz. Nem tudunk a mítosz mögé hatolni, csak azt látjuk, hogy amióta az ember önmagáról, a másik emberről, Istentől és az életről gondolkodik, ezt a hasadtságot, ezt az ellentmondást, ezt a szóértés-nélküliséget meghaladni nem tudja. Ez az, amiből minden további származik. A második vagy harmadik történet már elmondja a gyilkosságot. Káin agyonveri Ábelt. Miért? És az özönvízig csupa hitványság és esélytelenség. Bábel tornya az ember esélytelenségéről szól. Nincs esély, hogy Istenné legyen. Hála az Örökkévalónak, teszem hozzá.

Ha azonban megnézzük, Izrael története, az ószövetségi Szentírás leglényege miről szól: egy esélytelen, néhány ezer, tízezer főt számláló piciny nép küzdelméről. Ezt a népet nemcsak a környező nagyk, nem-

csak a biológiai, földrajzi és egyéb körülmények ítétek pusztulásra, kivészésre, hanem saját maga is abban kínlódik, hogy van-e neki létjogosultsága. Ez nemcsak 20. századi probléma, Kertész Imréé, ez foglalkoztatja Jeremiást és Ámoszt, Jóbót és a zsoltáros Dávidot. Ez a par excellence zsidó probléma: miért vagyok? Nem tudok azzá lenni, amivé lennem kellene, amivé pedig lettem, az önmagam előtt is vállalhatatlan. Ez az abszolút esélytelen nép, szakrális-kultikus közösség azonban mégis megmarad.

*

Mit tegyen az ember, aki vár? Aki megtanul várni valakire, várni valamit, az a maga teljes emberségét, emlékezetét, gondolkodását és aktivitását alárendeli annak az időnek, amely nem befejezett. Aki vár, az tudja, hogy van jövője, az hisz, nem tud mást tenni. Hiszen ami nincs itt, azt csak elővételezni lehet. És a hit maga: a nem jelenvaló elővételezése. Zsidó-keresztény módon: reménységgel. Nem abban hiszünk tehát, hogy elpusztulunk, hogy minden hiábavaló volt, hogy semminek nem volt és nem is lesz értelme. Hanem abban, hogy a beteljesült időben – ami még nincs itt, de eljövendő – minden a helyére fog kerülni. A rend abban áll helyre, amit most nem látok, mert ideiglenes vagyok, mert nem látok tisztán, nem cselekszem tisztán, személyes érdekek és mindenfajta nyomorúságok elhályogósítják az ember tekintetét, nem ismerem föl a rendet. Csak próbálok várni arra az időre, amelyben a rend kinyilvánítja nekem önmagát. És akkor egyetlen perc alatt meg fogom érteni minden cselekedetemet. Azt is, ami jó volt, és azt is, ami gonosz.

A várakozás önmagában aktivitást jelent. Mi térben és időben is mind összetartozunk. És ha ennyire deter-

mináltak vagyunk, a múltunkban is, a jövőnkben is, az ember-ember közti viszonyunkban, a betegségeinkben, a vágyainkban, akkor ebből az következik, hogy az ember lemond azokról a torz elképzeléseiről, hogy magát istenítsen, többé tegye, akár a másik embernél, akár a másik népnél, akár a másik egyháznál, kultúránál, nyelvenél. Örül annak, ami közösségi és személyes létében az övé, és megpróbál csak azért is esélyt teremteni. Nincsen senkiben nagyobb szeretet annál – mondja egy helyütt Jézus –, mint aki életét adja egy másik emberért. Az esélyegyenlőség megteremtése végső konzekvenciáiban tehát nem más, mint hogy az ember megválíék attól a kényszersztől, hogy önzön azt higgye, saját élete többet ér, mint a másik emberé. És ha az ember fölismeri, hogy a másik élete abszolút, akkor képes a magát relatívnek tekinteni.

DL

(Részletek a *Népszava* karácsonyi számában megjelenő beszélgetésből)

Meddig kell élni akarnunk?

Feltenni nehéz, megválaszolni könnyű e kérdést: míg örömmel éljük az életben, és örömet szerezhetünk a közelállónak. Mikor kell beletelünk nyugvással fogadnunk a halált? Meddig emberi az élet? Míg panasz nélkül, méltósággal viselhetjük az öregkor terhét, teljesíthetetlen, önző kívánságokkal nem lehetetlenítjük el sarjaink életét. Míg kötelesség- és büntudatunkra apellálva nem kényszerítjük őket arra, hogy élettársuk, gyermekeik helyett első sorban velünk törődjenek. Amíg meg nem botránkoztatjuk a minket körülvevőkben élő gyermekeket. Máté tulajdonítja Jézusnak e szavakat: *Aki pedig megbotránkoztat egyet e kicsinyek közül, akik én bennem hisznek, jobb annak, hogy malomkővet kössenek a nyakára, és a tenger mélységébe vessék* (18,6).

Kemény szavak. Nem illenek a szeretet prófétájához, aki Jézus-könyvem szerint sem rabbinikus bölcsességével, hanem sugárzó szeretetével vonzotta magához tanítványait. Inkább ahhoz, akit tanítványainak messiásvárása az érzelmiből egyre inkább az értelmi, a tanítói szférába kényszerített. „Kicsinyeken” a bennünk élő gyermeket is értette, midőn így szólt: *„Bizony mondom néktek, ha meg nem tértek és olyanok nem lesztek, mint a kis gyermekek, semmiképpen nem mentek be a mennyeknek országába”* (Mt 18,3).

A példabeszéd tehát rólunk, felnőttekről (is) szól, majd kimondja, miként lehetünk olyanok, mint a kisgyermek: *„És aki egy ilyen kis gyermeket befogad az én nevemben, engem fogad be”* (Mt 18,5) Tehát a bennünk lakozó, őszinte gyermektől, az élet ajándékait gyönyörűséggel elfogadó, ártatlan gyermek-jézusi szeretetről van szó.

Amíg ennek jegyében élünk, és ezt éltethetjük másokban, addig *akarnunk kell élni*. De ha önsajnáló vétségében „megbotránkoztatja” valaki a körötte élőkben ezt a gyermeket, akkor – Jézus szavaival élve –

„jobb annak, hogy malomkövet kössenek a nyakára, és a tenger mélységébe vessék”. Vagyis jobb, ha a gyönyörre vágyó „gyermeket” szeretetével éltetni már nem képes érzelmi halott mielőbb kilép az életből, ha vésésében már nem számíthatunk arra, hogy jobb útra tér.

Aki nem viseli el leépülését, az mindenkit elsorvaszt maga körül. A halállal békétlen szülő, aki „ezt érdemlem tőled, miután...?” szemrehányó-követelőző szavaival gyöttri gyermekét, hogy gyöttrő büntudatot gerjeszzen benne, nem felel meg a jézusi mércének.

Mindent meg kell tennünk, hogy megkönnyítsük szüleink utolsó heteit, hónapjait. De vajon gyermekeink, élettársunk rovására is hozhatunk áldozatot? Meg kell-e tennünk azt is, amit nem a szeretet sugalmaz, hanem csak a kötelesség- vagy büntudat? Az a büntudat, amelyet esetleg a távozó gerjeszt bennünk. Mert hónapokon, éveken át csak lánya vagy fia kezéből fogad el gondozást, s elüldözi magától a szakértő ápolókat. Mintha csak azért ragaszkodna görcsösen életéhez, hogy nyomorúságossá tegye maga körül másokét.

A halál nem életünk legnagyobb zsarolási lehetősége! Szenvedést dicsőítő, ennek megváltó erőt tulajdonító, büntudattal átitatott nyugati-keresztény kultúránkban nem merjük kimondani, hogy a haldoklót semmi sem jogosítja fel erre. Nem tartozunk többel a haldoklónak, mint az élőknak. Nem téríthet el fő küldetésünk teljesítésétől: utódaink felnevelésétől, boldogulásuk és boldogságuk elősegítésétől, az élet örömeinek számukra abban is példamutató élvezetétől, hogy méltósággal fogadjuk el életünk alkonyát és napnyugtáját. Erről (is) szól a jó halál, az eutanázia. Vagy még inkább – ha az életút végén érkező, elfogadott, empátiával kísért elmúlásra gondolok – az eutelia (eu = jó, telia = vég).

Csakis teljes életút végén beszélhetünk jó halálról. Az életet dcrékba törő halál sosem lehet jó. Sem a végső stádium felé közeledő fiatal szenvedő, sem hozzátartozói, sem a társadalom számára. A huszonévesnek nagy szenvedések árán is küzdenie kell életéért. Bízni kell akár isteni, akár orvosi csodákban – ha ugyan van különbség a kettő között. Választhat élet és halál között – ám fiatalon a halált választani: gyáva megfutamodás.

Nem így, ha az választja a halált, aki már bejárta útját: részéről ez bátor tett. Aki már „betelt az élettel”, arra már csak egyetlen nagy élmény vár, már ha képes élményként megélni a halált. Ebben kell segítenünk, nem pedig életképtelen léte megalázó leépüléshez vezető, művi meghosszabbításában. Semmiképpen sem korlátozhatjuk annak önrendelkezési jogát, aki már semmivel sem tartozik a társadalomnak. Aki már rég visszafizette mindazt, amit a társadalom befektetett.

Alkotmánybíráink nemrég – csaknem tízévi fontolgatás után – nagy bátorsággal visszaléptek a megkülönböztető törvényeiről hírhedt 20. századba, és úgy döntöttek, hogy az érvényes egészségügyi törvény az orvosi kezelés megtagadásának engedélyezésével kellően megfelel az alkotmányosan garantált önrendelkezési jog gyakorlásának. Hogy ez a koncepció milyen szellemi vakságra, biológiai tudatlanságra vall, azt már kifejtettem korábbi cikkeimben: „Bíró legyen a talpán, aki

le tudja vezetni az alkotmányból, hogy az áttétes csonttrákból szenvedőnek – aki nem áll semmiféle életfenntartó kezelés alatt, amit megtagadhatna – nincs éppolyan joga a jó halálhoz az általa választott időben, mert azt csak aktív beavatkozással érheti el. A jogegyenlőség nevében nem engedélyezheti az alkotmánybíróság a kezelés megtagadást, mint az eutanázia egyetlen törvényes formáját. Ez olyan lenne, mintha kimondaná, hogy a szólásszabadság joga csak a némaakat illeti meg.”

Meggyőződésem szerint az önrendelkezési jog semmiképp sem korlátozható a kezelés megtagadására. Ez a végső stádiumban lévő betegnek csak súlyosbítaná szenvedését, megalázó halálfélelmét. Sokan nem életfenntartó kezelést kapnak, mert betegségük – mondjuk áttételes csonttrájkjuk – már nem kezelhető. Aki pedig csak fájdalomcsillapító kezelést kap, az hiába hártja el: nem a jó – hanem az elképzelhető legkeservesebb halált választja, a hetekig, hónapokig fokozódó, egyre elviselhetetlenebb szenvedést.

Ha az önrendelkezési jog kiterjed halálunk idejének módjának megválasztására, akkor csak a társadalmi érdek mérlegelését várhatjuk el a halálra vágyótól, csak ezt állíthatjuk szembe az ő érdekével, akaratával. Kemény szavak? Nem keményebbek, mint Jézus szavai az élet elsőbbségéről. Máté szerint: „Figy mások pedig az ő tanítványai közül monda néki: Uram, engedd meg nékem, hogy előbb elmenjek, és eltemessem az én atyámat. Jézus pedig monda néki: Kövess engem, és hagyd, hogy a halottak temessék el az ő halottaikat. És mikor a hajóra szállt vala, követék őt az ő tanítványai” (8,21–22).

A halál nem állhatja útját az életnek. És az élet sem. Tehát addig kell akarnunk élni, amíg életünkkel az életet szolgáljuk. Amíg élvezzük az életet, és a halál békés elfogadásával példát mutatunk. Fogadjuk el a korosodás jeleit Isten szolgáló szavaként, és mielőtt panaszkodásra adnánk a fejünket, mondjuk a gyermek Jézust karjában tartó Simeonnal: „Most bocsátod el, Uram, a te szolgádat, a te beszéded szerint, békességben” (Lk 2,29).

Ha pedig nem elég erős a hitünk a fohász meghallgatásában, önrendelkezési jogunk értelmében kérjük és fogadjuk el mindazt a segítséget, amelyet a modern tudomány és a remélhetőleg egyre felvilágosultabb társadalom nyújthat az életből való kilépés könnyítésére. Ez morálisan mindenképp elfogadhatóbb választás, mint a berzenkedés-tiltakozás az öregedés ellen. A siránkozás, az irreális követelődzés megkeseríti a hozzátartozók életét, s jele annak, hogy elégedetlenek vagyunk a teremtéssel. Bűn. Különösen ha életünkben mit sem tettünk, hogy jobbítsunk istenadta sorsunkon, ha nem értettük meg, hogy az isteni alkotás befejezetlen mű, melyben a Teremtő alkotótársai vagyunk. A teremtő Isten képességet adott ahhoz, hogy élvezzük életünk minden szakaszát kíváncsi, felfedezésekkel teli gyermekkorunktól, életadó, gazdagító és új világokat alkotó felnőttkorunkig. S tán megadatik az életet megéltő, a múlt legboldogabb pillanatait a tegnap frusztrációjánál könnyebben elének varázsoló öregkori emlékezőképesség és a búcsúzást mindenki számára megkönnyítő, az elmúlást elfogadó bölcsesség is az életút szép végéhez: az euteliához.

Meddig kell tehát élni akarnunk? Míg örömmel éljük az életben, és örömet szerzünk életünkkel. Míg korunk terhét panasz nélkül, méltósággal viseljük. Hogy végül Simeonhoz hasonlóan arra kérhessük a Teremtőt, bocsásson el bennünket békecsókban. Hiszen a halál elfogadásának folyamatához, az euteliához képest szinte jelentéktelen mozzanat maga a meghalás: a jó halál – a manapság sokat vitatott eutanázia is.

Bitó László

*Ige vala kezdetben, es ige vala istenel, es isten vala ige...
es ige teste leth, es my bennnk lakozek, es my lattuk ew
dycheveget nykent atja egetlen fjanak dycheveget
malaxatual es Byzonsagual tehjst.*

(Gömörv-kódex, 1516)

hideg fémes ízű könyörtelen átok
nincsenek illatok nincsenek virágok

görcsös alkotások nincsen bennük lélek
nincsenek bűnök és nincsenek erények

kegyes hazugságok nyüzsgő raja gátol
gyökeret verni vagy menni e világból

azt sem tudni olykor milyen évet írnak
értelme sem fakad még urnának sírnak

dübörögni kéne szívvé kéne válni
megnyílni mint rózsza tárt kar vagy akármí

harsány kacagással kiabálni napba
almavirágsszirmot szórni zümm-zümm dalra

cso-cso-szánt ölelni az egész világot
borús szembe lopni nedves boldogságot

zengve kitalálni bolondos meséket
élni ha már itt van a keserves élet

levegő kell ki kell az ablakot tární
útat kell a napnak idebe találni

befolyik a napfény rácsordul egy gépre
kaján gúnyvigyort kelt műszerek szemébe

(Műszaki élet)

Karácsony

Ó, ó...ól – kiabálom, és feltartott kézzel totyogok a fényes fa felé.

A mi Jézuskánk mindig késik. Apunak még karácsony este is prédikálni kell. Addig persze nem jöhet az angyal. Aztán a húgommal átmegyünk a szomszédba, és még egy jó óra, mire apa értünk jön. Anya ott áll a havas udvaron. Az égen éppen átrepül az angyal, hallom csengetését. Anya a kabátzsebébe dugja a vekkert, és átölel. A Bóbitát kapom tőle ajándékba, meg színes építőköcskát.

Már mindent előre kikutattam. Négy Verne, két Dékány Kálmán, a Märklin építő. De a húgom kedvéért muszáj hazudni. Anya A tizenöt éves kapitányt a dunyhahuzatok alatt felejtette. A gyertyagyújtás és közös éneklés után tapintatosan figyelmeztetem. Gazdag karácsony. Lesz elég olvasnivalóm a téli szünetre.

Édes Éva, szeretlek, egész este csak rád gondolok, s hogy ünnepek után végre újra találkozunk.

Értettem, tizedes elvtárs, a vécét, a mosdót, a folyosót, de a lépcsőházat azt ne, hogy nekem is legyen karácsonyom.

Kérlek, higgy bennem, jövőre itthagyjuk ezt a rohadt albérletet.

Ó...ó...ól – kiabálja Dorka, és feltartott kézzel totyog a fényes fa felé.

Nem tehetek róla, hogy eldőlt, a tüzet eloltottam, és ne gyere még ma este is azzal, hogy ki keres többet.

És ha 27-én van a karácsony, akkor mi van?! Előbb úgysem engedi el a gyereket az anyja.

Jó így kettesben. Fa már nem kell nekünk, de gyűjtsunk gyertyát. Te vagy nekem a legnagyobb ajándék. Majd szépen megöregszünk... Egy kis tartárt még kérek ehhez az isteni halhoz.

Ne haragudjon nővérke, hogy becsöngettem! Hozna egy pohár vizet?

S ha odaát mindig karácsony – vajon melyik lesz?

Mező Ferenc

(Az írás megjelent A skót nadrág című kötetben az Ulpius-ház Kiadónál 2001-ben.)

Kolompolás, csergetés, urálás, hejgetés

Adventben egyre rövidebbek a nappalok. Erre az időszakra esik *Szent Miklós napja*. A Dunántúlon a *Lános Miklós*nak nevezett maszkos alakoskodók (legények, sőt nős férfiak) bekormozott arccal, kifordított bundában láncot csörgetve járták a falut. Felkeresték a tollfosztót, az utcán ijesztgették a lányokat, sőt a házakba is bementek, és megimádkoztatták a gyerekeket. A zajkeltés eredeti célja az volt, hogy a hosszú decemberi éjszakákon elszabadult ártó hatalmakat, gonosz szellemeket elriasszák.

Karácsony éjszakáján az éjféλι mise alatt a pásztorok körbejárták a templomot. Kürtöléssel, trombitálással, ostorpattogatással igyekeztek távol tartani a gonosz szellemeket.

December 26-án, *István napján* volt szokás az ún. *regölés*, a házról házra járó legények és házasmeherek termékeny-, bőség- és párokot összevarázsló köszöntése. A Dunántúlon a *regölők* kifordított bárányszőr kucsmában és bundában, köcsögdudákkal, csörgős botokkal – néhol csengővel, furulyával – keresték fel elsősorban a lányos házakat. A köcsögdudára feszített disznóhólyagban nedves vagy gyantaporos kézzel nádszálat húzogattak, s ez mély, hüppögő hangot adott. A botot láncokkal szerelték fel, hogy nagy zajt lehessen vele csapni. E két „hangszerrel” kísérték a refrént: „Haj regő rejtem, regő, regő, regő rejtem”.

A *szilveszteri* szokásokban különösen fontos szerepe volt a zajscapásnak, melynek jellegzetes táji elnevezése *kongózás, csergetés, pergőzés*. Hajdúdorogon a pásztorfiúk *kongatással* kergették el az ősztendőt. Engedélykérés után az udvarokban a dudás az *Ó szép Jézus...* kezdetű éneket fújta, mialatt a többiek karikás ostorral pattogtatva, csengővel, kolomppal és egyéb zajkeltő eszközökkel szaladgáltak. A háziaktól pénzt vagy kalácsot kaptak. A kongózáshoz, zajscapáshoz tartozott a *gyujafordítás* is. Pásztorok, béresek, legények pattogtattak, kolompoltak, kürtöltek, amíg a jószágok fel nem ébredtek, és a másik oldalukra nem fordultak. Úgy vélték, ez a biztosítéka annak, hogy a következő esztendőben szaporák és egészségesek legyenek. A zajkeltés ez esetben egyrészt a

gonosz távol tartására irányult, másrészt a következő év állatszaporulatát biztosító termékenységvarázslás volt.

A hagyomány szerint Hajdúszoboszlón a szilveszteri zajscapással egy török támadás sikeres elhárítására emlékeztek. A szilveszteri gonoszűző zajscapás Erdély falvaiban is szokás volt. Éjféλι harangszókor a serdülő fiúk kolompokkal, csengőkkel, ostorokkal, bádogdarabokkal lár-máztak. A kalotaszegi Nyárszón fél tizenkettőtől fél egyig húzták a harangokat: elbúcsúztatták az ősztendőt, s összekötötték az újjal. A Csík vármegyei Gyimesbükkön a fiúgyerekek 10-18 éves korukig járnak ostort pattogtatva *barsogtatni*. Az egyik szereplő, a *pap* a ház előtt mondja el Szent Szilveszter történetét, majd minden jót kíván a ház lakóinak. A házba betérve már együtt éneklük el a *Jó estét, jó estét kedves házigazdánk...* kezdetű dalt. A népi kalendárium szerint szilveszter az újesztendő első napjával összefüggő nap, ezért szokásai és hiedelmei gyakran azonosak, illetve mindkét napra érvényesek.

Az *urálás, hejgetés* óév-búcsúztató, köszöntő, bőségvarázsló, adománykérő szokás Moldvában. A *hejgető* vagy *uráló* legény a szöveget mondja, és megszólaltatja a *bikát*, mely fadézsából készül, a száját vékony bárányszőrrel lekötik, s közepére egy lyukat fúrnak, s azon át vezetnek ki egy lószőrkegelyet. Az uráló megnedvesített kezét húzogatja a lószőrön, amely dörmögő, bikát utánzó hangot ad. A csoporthoz tartozhat még a *medvealakoskodó* és *agánynak* öltözött gazdája, valamint a *völegény*, a *menyasszony* és az *ostorosok*. Társulhatnak még hozzájuk zenészek, pl. *dobos, furulyás*. A hejgető legény a refréneknél megrázza a csengettyűit, s a többieket is zajkeltésre biztatja. Ezt követően az uráló a búza élettörténetét mondja el, a mag elvetésétől a kisarjadzáson, aratáson, cséplésen, megőr-lésen át egészen a kenyérsütésig, majd jókívánásokat mondanak a ház népének. A szokás célja a gabona, a kenyér tehát az alapvető élelem mágikus, rituális biztosítása az elkövetkezendő esztendőre.

A fővárosban, de szerte az országban ma is nagy zajjal búcsúztatjuk az ősztendőt, de már aligha gondolunk arra, hogy ennek milyen fontos mágikus erőt tulajdonítottak elődeink.

Farsangkor, főként húshagyó kedden ország-szerte szokásban voltak a vénlánycsúfolás különböző módjai, a lányok ún. *szűzgyujahajtása, kekolompolása*. A magyar nyelvterület északi falvaiban csengővel, ostorral, kolomppal, hatalmas zajjal kiabálták a legények, hogy „Akinek van eladó lánya, hajtsa ki a szűzgyujából!” Sajátos forma pl. a Jászországban az ún. *bakfuzékdobás*, amikor figyelmeztetésül szeméttel teli cserépfazekat dobnak a vénlányok udvarába. A Somogy megyei Szemén nagy zajjal húzták végig a falun a tuskót, miközben énekeltek:

„Húshagyó, húshagyó,
A lányokat itthagyo,
Húshagyó, húshagyó,
itt maradt az eladó!”

A mára idegenforgalmi látványossággá vált délszláv eredetű (sokác) busójárás eredetileg ugyancsak hatalmas zajjal kísért gonoszűző és termékenységvarázsló szokás volt.

A *húsvéti innepkörből* sem hiányozhat a gonoszűző zajscapás. *Nagysütőtörkөн* a katolikus templomokban meg-

szűnik a harangozás: a közismert szólás szerint „a harangok Rómába mennek”, s legközelebb nagyszombaton szólalnak meg újra. A szertartásra hívogatás ezekben a napokban kereplővel történik. A húsvéti ünnepkörben bibliai esemény megjelenítésében, emlékeztetőjében is sor kerül a zajkeltésre. A nagyhét egyik napján a templomban a Pilátust jelképező vagy ábrázoló deszkát a szertartás közben a padhoz ütögették, innen ered a szólás: *Verek, mint a Pilátust!* A Jézust megfeszítettő Pilátust vagy néhol a Jézust eláruló Júdást jelképező deszkák megégetése is szokásban volt. A húsvét jellegzetessége ma is a *nagyitakarítás*. A tisztasággal kapcsolatos a féregűzés is, melynek mágikus, babonás módját gyakorolták nagyszombaton. Amikor először szólaltak meg a harangok, a gazdasszony a ház falát söpörve kiáltotta: „Kígyók, békák szaladjatok, megszólaltak a harangok!”

Ugyancsak húsvéti hagyomány a határkerülés vagy határjárás. Húsvét szombatján vagy éjfélkor – kömenetszerűen megkezdve a falu határát – zsoldárokat, egyházi és egyéb énekeket énekeltek. A szokás tulajdonképpen célja a határjelek megújítása, megismertetése és a termőföldek mágikus védelme volt. Krisztus feltámadásának hírével akarták megoltalmazni termőföldjüket a természeti csapásoktól és a kártevőktől. A múlt században, pl. Zalaegerszegeen, újtukat puskalövés, dobszó, sípszó kísérte.

Az emberi élet fordulóján eredetileg gonoszúzó zajcsapás a bakfazékdobás, illetve változatai. *Keresztelőkor* pl. az ablak alatt porral telt csuprot, bakfazekat dobnak a gyermekek. Egyes helyeken a keresztelői lakoma közben vagdosnak az ajtóhoz rossz cserépfazekat, nehogy süket legyen a születendő gyerek. A cserépdarabok, az edénydarabok, a hamu, por vagy gabona stb. tartalma is a jókívánások sokaságát jelképezheti. Hasonló céllal az *esküői* menet indulásakor a székérhez cserépedényt dobnak, és lövöldöznek. A vacsora alkalmával is földhöz vágunk egy rossz fazekat. *Némapozáskor* a köszöntők jókívánóságát jelképezi a bakfazékdobás. *Temetéskor* a halott kivitelénél a gonosz távoltartására vagy a lélek riasztására keltének zajt cserépfazékkal, ajtó becsapásával stb. Virrasztáskor egyes helyeken csörgőpálcával ébresztették az elalvókat. Eredetileg talán ez is arra szolgált, hogy ne engedje a közelbe a gonosz, ártó hatalmakat.

Tátrai Zsuzsanna

Kicsim!

Hol vagy most vajon?

Az isztervölgy szele

kúszálja-e hajad

a Lánchíd oroszlánjának

körme előtt?

A hadimúzeum sárga épületmonstruma
bólogat-e Feléd a Vérmezőn át
a Várból, amint ablakunkban állsz
hajdani kissvábhegyi fészünkben?
Melyik villamos zötyögött
és hova?

Melyik busz
melyik földalatti
melyik metró?

Ó Pest ó Buda!

Az én szememmel nézz!
Az én orrommal szagolj,
szippants bele a gyönyörű
szennyezett levegőbe,
ahol még mindig száll
s rakódik,
mint guanó,
a korom!
A pesti korom.

beszélj Pestemmel
mondd meg neki
hogyan én még mindig
hogyan olyan igen nagyon
és csak őt
mert én hű vagyok
és Párizs gyönyörű
és Zürich
és Nürnberg
de mind mind mind
csak jég
csak jég

csak őt
mondd meg neki
én üzenem hogy várjon
hogyan jövök
egyszer
igen

biztos
ha hoznak is
ha ládában is

s akkor annak szögei
az én szemem
és lány muzsikák keringenek
puha száraz fájában
mintha nedvek
mert a gyökér az ő
földjében újra kinő
és szerteomló testem
új gyökerek tápanyaga
új életek trágyája
azonosul vele
újra
örökre

(Levél feleségemnek Budapestre IV.)

Európa országútjain

Interjú Sz. Nagy Csabával
és Nagy Évával – 1. rész

A Nagy házaspár rendszeresen fel-feltűnik a békásmegyeri templomban: a mérnök férj és fizioterápiás asszisztensként dolgozó felesége nyugdíjba menvén huszonhat esztendei svájci emigráció után települt haza Budapestre, hogy – immár sokadszor – új otthon teremtsenek, új életet kezdjenek a békásmegyeri lakótelep épületmonstrumaihoz kísértetiesen hasonlító újpesti panelben. Velük beszélgettünk a jellegzetes közép-kelet-európai életútról, a sokszínű családi háttérről, az emigráció szellemi-kulturális és emberi tapasztalatairól, irodalomról, művészetről, magyarságról.

Mikor 1994-ben hazajöttetek Magyarországra, miért ebbe a lakásba költöztetek? Miért Újpest? És miért panel?

É: Ennek több oka is van: mi nem vagyunk túl gazdagok, nem tudtunk volna a Rózsadombon lakást venni. Meg aztán nem is tehettük volna. Minden családtagunk hasonló lakásban lakott, itt a környéken. Hogy várhattuk volna, hogy ők a luxusba szívesen jöjjenek hozzánk? Mikor lakást kerestünk, a feladott újsághirdetésre számtalan ajánlatot kaptunk, aztán keresztlányom kihúzta, kiválasztotta rögtön az első nevet a listáról – Újpest –, a többit pedig elvetette, hogy legyünk itt együtt Újpesten. És valóban, miért is lennének távol tőlük újra?

Amikor megvettük ezt a lakást, még az első lakók éltek ezekben a házakban, kivétel nélkül munkásemberek, nekik épültek ezek a lakások. Ragyogó tisztaságot találtunk a lépcsőházban is, a lakásban is, amikor megnéztük. Ma már egészen más a helyzet, tönkrementek az ilyen társasházak. Azt hiszem, a panellakók tíz-húsz százaléka teljesen megbízhatatlan ember, nem fizetik a közös költséget, kosz van, eldobálják a lépcsőházban a csikket, a fecskendőt... És érdekes módon nem a 30 ezer forint nyugdíjból élő öregekre jellemző, hogy tartozásuk van. Szörnyű lepusztult itt minden. Ugyanakkor annyira jó helyen van ez a lakás, hogy nem vagyunk hajlandók innen elmenni. Itt levegő van, sok a fa, nem lehet belátni az ablakon, tíz perc ide a metró, a piac, az üzletek, és számunkra ez létkérdés. Nekünk nincs előítéletünk a panellel szemben, s akad itt néhány nagyon kedves ember, egyszerű, de jólelkű ember, akivel összejárunk, s akit szükség esetén akár az éjszaka közepén riaszthatunk.

Régebben tudtátok egyáltalán, hogy mi az az Újpest?

Cs: Hát persze, annak idején, 1948-ban megnéztem a Fradi-Újpest meccset. Komoly drukker voltam! Igaz, életemben összesen két Fradi-meccset láttam élőben, az egyiket 1948-ban, a szezon végén. A Fradi már megnyerte a bajnokságot, utolsó meccsét az Újpesttel játszotta, s én kimentem az Üllői útra, hogy megnézzem, a

Fradi hogy veri meg az Újpestet. Hát, Újpest-Fradi 5:0 lett. A másik meccset Baselben láttam, mikor a Fradi a Dinamo Kijevvel mérkőzött a Közép-Európa-kupáért. Zürichből egy egész autós konvoj utazott Baselbe drukkolni, s a Fradi akkor is kikapott.

Csaba, mikor jöttetek át Erdélyből, s akkor merrefelé laktatok?

1941-ben jöttünk át, nem is Erdélyből, hanem Bukarestből, ahol édesapám református lelkész volt, s a Felső erdősonon laktunk. Tízévesen a közeli Városligetbe jártam ki cigarettázni. 1944-ben kibombáztak minket, s akkor egy elhurcolt zsidó család lakását kaptuk meg a Baross utca elején, szemben a Szabó Ervin Könyvtárral. Ez az ember a háború után visszajött a lágerből, s 1956-ig vele laktunk társbérletben. Akkor ugyanis, valamikor 1957 elején Álmos bátyám vezetésével, aki tíz évvel volt idősebb nálam, „önkéntes lakásfoglalók” lettünk a Ráth György utcában. A bátyám első felesége ebben a házban élt, s ő szökött, hogy van itt egy lakás, ahonnan disszidáltak a lakók. Rengeteg volt akkortájt az üres lakás. Akkor én harmadéves egyetemista voltam, a bátyám pedig már a Magyar Villamossági Művek osztályvezetője. Ebbe a lakásba aztán mindenki beköltözött: a bátyám, a sógor-nőm, édesanyánk, aztán később, mikor összeházasodtunk, Éva, s ott laktunk egészen disszidálásunkig, 1968-ig.

É: Zürichben pedig egy tündéri téren, csti megvilágításban olyan volt, mint egy operettszínház. De ez már kívül esett a belvároson, svájci barátaink szerint ez volt a végső határ, ahova elmehettünk. A következő utcában kezdődött a zsidó negyed, egy másikban pedig a prostitúció. 2100 frankot fizettünk lakbérként, pedig az a lakás alig volt nagyobb, mint ez a mostani. Zürichi otthonunkat kettőnk nyugdíjából már nagyon nehezen tudtuk volna fenntartani, hiszen mi későn kezdtünk Svájcban dolgozni, viszonylag alacsony

volt a nyugdíjunk. El kellett volna mennünk vidékre, de ez elképzelhetetlen volt a számunkra. Zürichből ugyan mindenki menekül vidékre, de mi azt mondtuk, mi leszünk az utolsók, hiszen mindketten igazi városiak vagyunk.

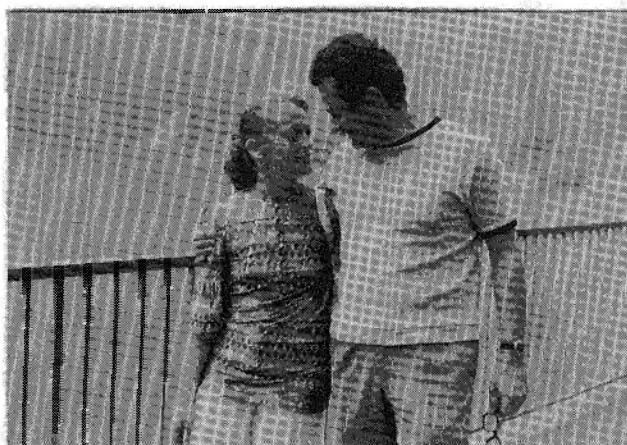
Cs: Persze nem voltunk mi szegények, de nem gyűjtöttünk, inkább fölélünk, amit kerestünk. Leginkább utaztunk, s nemcsak mi magunk, hanem a magyarországi családot is vittük magunkkal Olaszországba, Spanyolországba. Mindig kempingben szálltunk meg, sátorban. Spanyolországot nagyon szeretjük, fantasztikus hely. Idén svájci barátainkkal újra elmentünk Barcelonába. Barcelonának van egy kiváló építész, Gaudi. Neki is a pre-*raffaeliták* művészete volt az eszménye, akárcsak Kós Károlynak.

Éva, te hol születél?

Budapesten, de a második világháború után a család Monoron lakott. Anyai nagyapám volt a monori malom főkönyvelője. Az öreg Szigeti nagypapa fantasztikus ember volt. Fiatalabb korában perfekt német és francia tudásával a Vigszínház levelezőjeként dolgozott, s nagyanyám, akit Rumbach Antóniának hívtak, nagyon nehezen viselte ezt a színházi levelezést, meg persze mindazt, ami ezzel együttjárt. Szegénynek sokadszori próbálkozásra sikerült az öngyilkosság. Három lánygyerek maradt utána, köztük anyám.

Német Kiesswetter nagyapám pedig valamikor a két világháború között jött Magyarországra, textilmérnöként őt bízták meg a lőrinci fonó felújításával, magával hozta feleségét és három fiát, Rudit, Erichet és Fritzet – ő lett az apám –, mindhárman magyar nőt vettek feleségül. A 20-as, 30-as években sok német és svájci telepedett át Magyarországra, ezekben az országokban sokkal nyomorúságosabb volt akkor az élet, mint a konszolidálódó Magyarországon.

Apai nagyapámat a háború alatt, 43-44-ben mint tartalékos tisztet kinevezték Szudéta-Németország fővárosa, Reichenberg, a mai csehországi Liberec városparancsnokának, s ő kimenekítette az egész családot. Így remélt számunkra a deportálások ellen védelmet nyújtani, és igaza volt. De apám, sze-

mind a kereszt mind a kereszt
korod ereszt vagy nem ereszt

mint az óra mint az óra
csörömpölni indulóra

mintha élve mintha élve
eszmét szólva vagy vetélve

mint az árva mint az árva
szülő után kiabálva

mint ki hallgat mint ki hallgat
pazar szókat kőfalaknak

mint az este mint az este
nap-nap után csöndbe esve

mint az álom mint az álom
darvadozni léthatáron
mítha semmi mintha semmi
jelentősebb csendnek lenni

kárba véted kárba véted
elhallgatva bösz igédet

csak az étert csak az étert
lecsapva a taxamétert

mind morogni mind morogni
híg homályon átrobogni

tűzfolt lenni tűzfolt lenni
vágta után fának menni

lenni tűzfolt lenni tűzfolt
fának menni lenni szűz holt

mint egy krisztus mint egy krisztus
feltámadni menni biztos

nem keresve tétoválva
új halálba új halálba

(költősors)

gény, ráment. Őt behívták katonának, 44-ben került a frontra, s Berlin mellett eltűnt. Akkor édesanyám úgy döntött, hazajövünk. A háború után teljesen ellehetetlenült a Szudéta-vidéken lakó németek helyzete, vagy Németországba, vagy Magyarországra, de menni kellett. Volt ott egy cseh ember, akin még a háború alatt sokat segített nagyapám, ő aztán hálából figyelt ránk, ügyelt a hol-

minkra is, mikor pakoltak a vagonba. Ez egyáltalán nem volt természetes, ocsmány módon viselkedtek a csehek a magyarokkal, németekkel, a legtöbb embernek alig maradt valami holmija abból, amit összezsomagolt, mert útközben kirabolták őket. A mi picénket is kipakolták, szerencsére én láttam, ki tette, s ez a cseh jóakarónk el is hitte nekem, gyerekek, így le is tartóztatták az illetőt, mert a hatóságok azért felléptek az ilyesmi ellen. 45-46 telén jöttünk haza, karácsony előtt, iszonyatos hidegben. Ma is emlékszem, hogy amikor megérkeztünk, levest osztottak a menekülteknek.

Hogy ismertétek meg egymást, s hogy alakult az életek, miután összeházasodtatok?

Cs: Egyik barátom húga osztálytársa volt Évának, meghívtak egyszer Monorra egy iskolabálba, s akkor ismerkedtünk meg.

É: 1956 októberében már együtt jártuk az utcákat. Ismerem Csabát, aggódtam érte, s november 3-án este az utolsó busszal bejöttem Monorról a városba. A Nagyvárad tértől gyalogoltam az Üllői úton a Kálvin tér felé. Egyszer csak megállt mellettem egy autó, kiszállt belőle egy férfi, a szívem majd kiugrott. – Az Isten áldja meg, kislány, mit keres az utcán egyedül? – kérdezte. Mondtam, a vőlegényemhez megyek, erre följajánlotta, hogy elvisznek. Ilyen volt akkor a hangulat.

Cs: 1959-ben házasodtunk össze, én akkorra már befejeztem az egyetemem, és az Ipari és Mezőgazdasági Tervező-vállalatnál dolgoztam tervezőmérnöként. Éva meg az érettségi után először a monori rendelőintézetben kapott munkát, aztán ő is Pestre került, először a Rókus Kórházban tanult mint orvos-asszisztens, elvégzett egy fizioterápiás tanfolyamot, s egészen 1968-ig, disszi-

dálásunkig a Csengery utcai rendelőben dolgozott. Amikor 68-ban megkaptuk a látogató-útlevelet Svájcba, mindenki tudta a munkahelyemen, hogy nem fogunk visszajönni. Én kiválasztottam az utódomat, szépen be is vezettem a munkába, aztán levelet írtam a vállalat vezetőinek arról, hogy miért nem jövök vissza, meg egy levelet a Belügyminisztériumba is, amelyben leírtam, azért nem jövök haza, mert a főmérnököm, egy volt ávós, szörnyű cezaromániás rendszert épített ki a vállalatnál. S azt is megírtam, hogy ha van valami tartozásom, küldjék el a számlát.

É: Na, így kell disszidálni Nagy Csabával Tudod, nem egyszerű az élet egy olyan emberrel, aki vagy igen, vagy nem, átmenet nincs. Én mindig úgy éltem az életemet, hogy legyen átjárás a dolgok között, hogy legyen harmónia a külső és a belső között, de ehhez tudni kell kompromisszumot kötni. Persze csak bizonyos határig, én is csak bizonyos határig... És most már semmiféle képmutatásra, sumákra nem vagyok hajlandó.

Miért épp Svájcba és Zürichbe mentetek?

É: Németül tudtunk, de Ausztria túl slamos volt, Németországba nem akartunk menni, Svájcban viszont voltak kapcsolataink. A barátaink, akiknél én gyerek-koromban laktam, s akik akkor örökbe is akartak fogadni, vártak minket, de nem kapták meg Bécsben föladott táviratunkat a pontos érkezésünkről. Ennyit az osztrák postáról. Összesen öt dollárunk volt, abból épp futotta arra, hogy taxiba szálljunk a pályaudvaron. Én az első időben teljesen depressziós voltam, Csaba már dolgozott, én meg ki sem mozdultam a lakásból. Először akkor mentem ki a házból, mikor Csaba kapott egy szolgálati lakást, s meg kellett nézнем, hajlandó lennék-e oda beköltözni.

Ilyen mennyire más egyébként a svájci és a magyar mentalitás! Mi a legegyszerűbb megoldással is beértük volna, csak a sajátunkban lehessünk. Egy szoba összkomfort elég nekünk, mondtuk. Mire svájci barátaink felvilágosítottak, nehogy ki merjük ezt ejteni a száunkon, mert egy szoba összkomfortot a kedvesének vesz az ember. Végül aztán háromszobás lakásunk lett, ennyi helyiség mindig volt, akárhol laktunk is. De szükség is volt rá, híres volt a Nagy-féle hotel: csak jött a telefon, hol Erdélyből, hol Bécsből vagy máshonnan, hogy szállás kéne valakinek, gyakran nem is ismertük az illetőt. Sokszor még a földön, matracon is aludtak.

Cs: A legnagyobb közönségsikerem is egy ilyen vendéglátáshoz kapcsolódik. Egyszer bécsi barátainkkal jött egy hölgy. Meséli nekem, hogy micsoda remek novellát olvasott a bécsi Magyar Híradóban, s elmondja, miről szól. Föl kellett aztán világosítanom, hogy azt a novellát én írtam. Ez valamikor 1972-73 táján történt, akkor már szépirodalmat is írogattam, néhány novellám megjelent Bécsben, verseim a párizsi Irodalmi Újságban, annak belső munkatársa voltam jó ideig. Volt egy svájci tanár barátunk, aki 56-ban fölszállt a vonatra, hogy saját szemével lássa, mi történik Budapesten. Ő fogadta aztán a menekülteket Svájcban, nekünk is segített, s mindenkit szívesen vendégül látott. Na, ez a novella az ő esetét mesélte el. Volt egy kis háza az

Alpokban, oda járt pisztrángot fogni, az egész évre való halat aztán mélyhűtőbe pakolta. Egy alkalommal egy magyar család szállt nála, akik kávéét akartak inni, s kihúzták a hűtő zsinórját a konnektorból, hogy a kávéfőzőt bedughassák. Mire ő hazaért, úszott a hűtő a rohadt pisztrángban, a lakás a szagban... Mert a kedves magyarok elfelejtették visszadugni a hűtőt.

Ittész Nóra

Utolsó kategóriáját s lélekszám szerint a regáti összmagyarságnak körülbelül a felét a Regát nyolc-tíz nagyobb városában élő városi magyarság képezi, melynek mintegy 2/3 részét a főváros, Bukarest teszi ki. Ezen kategóriában nem különböztetünk meg alapsoportokat, nehogy ezeket valaki társadalmi osztályok számába vegye. Nem győzzük ugyanis hangsúlyozni, hogy hála a nagyon jó Istennek, szervezetlenségünk ezernyi kára közt eddig megadta azon egyetlen jót, hogy megőrzött az ősmagyar rákfenétől: a társadalmi osztályok kasztszerű elkülönülésétől. Jövendónk fordul azon, hogy ez így is maradjon, ne legyen itt soha senki sem több, sem kevesebb, mint dolgozó, magyar és testvér. Ám a tárgyalás rendszeressége megkívánja, éltünk szomorú valósága pedig megköveteli, hogy a városi magyar lakosság társadalmilag egységes kategóriáján belül az emberi és magyar jellem szempontjából sokféleképpen alakult típusokat különböztessünk meg. Ezen típusok tagolják a regáti magyarságot aztán igazán osztályokra: a hívek és igazak, Isten öntudatos vagy még öntudatlan gyermekeinek osztályára és a gyávák, hitszegők és haszonlesők vagy pedig csak félénkek, tudatlanok, erőtlének és habozók osztályára, mert ember és ember, magyar és magyar közt egyetlen dolog tehet különbséget: a jellem nemességi foka.

(Részlet Sz. Nagy Csaba édesapjának Nagy Sándor bukaresti lelkésznek A „regáti kérdés” című tanulmányából, amely eredetileg a Bukarestben szerkesztett Egyházi Újság című lap 1931 és 1935 közötti évfolyamaiban jelent meg.)

BOZÓKY ÉVA

Szárnyasoltár

Dalgher Kiadó

A karácsonyi könyvvásárra készülve a Luther Kiadó közös kötetben jelentette meg Bozóky Éva három kisregényét. A Hét Hárs szerzőjének és a csillaghegyi gyülekezet rendszeres igehirdetőjének könyvéből az előszót idézzük.

A Szárnyasoltár három, a Krisztus utáni korai évtizedeket megidéző kisregénye az 1970-80-as évek fordulóján, politikai szempontból enyhültebb légkörben, a megjelenésnek csupán halvány reményével született. Kiadták őket mégis, egyenként, kis példányszámban, de hamarosan hozzáférhetetlenné váltak.

Velük és bennük a választ kerestem. Bíztam, leírva talán könnyebb lesz feleletet találni a gondolataimban szüntelenül fel-felbukkanó kérdésekre. Az elsőre a *Claudia*-történetben reméltem választ lenni: a zsarnokságnak miért kell szükségszerűen üldöznie az Istenbe kapaszkodó embereket? Hogyan győznek végül mégis ezek a halálra szántak? Claudia Pilátus felesége volt, aki Máté evangéliuma szerint (27,19) meg akarta akadályozni a helytartó ítélezését. Titokzatos személye többször is megihlette az írókat, verset az erdélyi Berde Mária írt róla, elbeszélést a német Gertrud von Le Fort. Az én Claudiám a Magyarországon felnőtt és később teológussá lett Teophil Funkot szólította meg, az általa fordított könyv két kiadásban jelent meg Drezdában. Aztán hirtelen meghalt a professzor, a másik két kisregényt már nem fordította le. S néhány évvel később a mi kérdéseinktől terhes idő befejezett múlttá lett. Itt és német földön is.

A *Sebastianus* alapkérdése napjainkban talán eleve nebb, mint megírása idején volt: szabad-e, kell-e megalkudni az elnyomó hatalommal, ha ezzel életet menthetünk, vagy ha az igehirdetést csak így biztosíthatjuk? Sebastianus a császári testőrség parancsnokaként a zsarnok palotájában rejtette el az üldözött keresztényeket. Az öreg magyar bíró halálos ágyán vele s önmagával vitázva tőle vár felmentést, mert helyén maradt, hogy – ugyan igazságtalanul, de – enyhén ítélhessen.

A triptichon harmadik alakja Mária *Magdaléna*, a bűnbánó, az ördögös, aki elsőként találkozott a Feltámadottal (Jn 20,11–17). Úgy írtam róla, ahogy elképzeltem. Nem a festők módján, nem könnyeket hullató barlangi remeteként, hanem tevékeny apostolként, aki ifjúkorának üldöztetései után fáradhatatlanul követte mesterét, s a születő egyház épületének egyik oszlopa lett. Hiszen máig izgat a kérdés: hogyan formálódtak az első közösségek egymástól annyira különböző népek, kultúrák, hagyományok között és fölött? Az egyház születése csoda. Megmagyarázhatatlan, csak figyelni lehet rá. Ez a kötet célja.

2003. november 10-én

Bozóky Éva

A KERESZTYENI
GYŰLEKEZETBEN VA-
lo Isteni diczeretec es Imad-
fagoc.

Ex. 2. köny. Gyűlekezetben

PSALMO CXLIX.

Diczeretec mondgyatoc Istenec à
szenteknec gyülekezetiben.

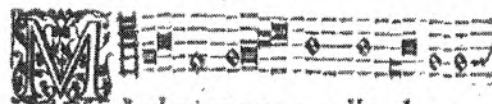
M. D. LXXIIII.

Mert à Pfalmufokból es egyeb ifteni diczereteből mindenrend beli emberec nyiluan erthetic, mit kelly czelekedni akar kinekis, auagy el tauoztatni. Meg tanítnac az eld Istenec mindenható, öröké valo, bölts, vegtlen es fölfegcs diczófegenc magafatalafara, loc io tetemenyire, irgalmassagara, nagy kegyelmere es bent fiaban valo iduözítesere. Melly bent dolgokat sockal meltob akar kinekis tanolni, befelni, enekleni, es mindenüt abban gyönyörködni, hogy nem mint valami egyeb hijaba valo auagy fertelmes dologoknac gondolkodafaban veßodni es nyalaskodni, á kikert Isten igaz itelettel meg bünteti iouendöre à kep mutatokat.

Megis erdemli kedig ezt mi tölunc az VR Isten, ha ötet minden üdőben segítsegül hijuc, az ó bent neuenecc diczeretec mondunc, es ötet hálá adafockal tißtellyüc. Mert czac ó á mi életünkenc kut feie, otalmazoia es meg tartoia.

(Huszár Gál)

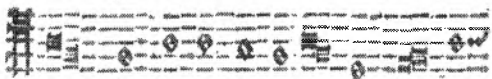
AZON NAPON VECZERNE
ere valo Isteni Diczeret.

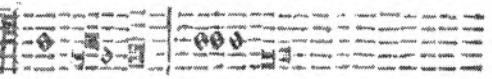
Inden teremtetett allatoknac

előtte születuén Vruene Iesus Chris,

tus, ez napon ielenec-meg földi

embereknec. Pfal. Az en sziuem.

ÁDVENT – KARÁCSONY – VÍZKERESZT ISTENTISZTELETI REND

Békásmegyeren (Mező u. 12.):

December 14., ádvent 3. vasárnapja

10.00 órakor istentisztelet, igét hirdet: Donáth László

17.00 egyházzenei áhítat,

igét hirdet: Horváth-Hegyi Olivér

December 21., ádvent 4. vasárnapja,

az összegyülekezés napja

10.00 órakor istentisztelet, igét hirdet: Paál Gergely

12.00–13.30-ig közös ebéd

14.00 órakor bibliodramatikus gyerekkarácsony

16.00 órakor vecsernye, igét hirdet: Fülöp Attila

December 24., szenteste (szerda)

14.00 órakor istentisztelet, igét hirdet: Bozóky Éva

December 25., karácsony első napja (csütörtök)

10.00 órakor istentisztelet, igét hirdet: Donáth László

December 26., karácsony második napja (péntek)

10.00 órakor istentisztelet, igét hirdet: Fülöp Attila

December 28., vasárnap

10.00 órakor istentisztelet, igét hirdet: Görög Tibor

December 31., óév este (szerda)

10.00 órakor istentisztelet, igét hirdet: Donáth László

Január 1., újév (csütörtök)

10.00 órakor istentisztelet, igét hirdet: Gálos Ildikó

Január 4., vasárnap

10.00 órakor istentisztelet, igét hirdet: Fülöp Attila

Január 6., vízkereszt (kedd)

17.00 órakor istentisztelet, igét hirdet: Donáth László

Január 11., vasárnap

10.00 órakor istentisztelet, igét hirdet: Donáth László

Január 18., vasárnap,

az összegyülekezés napja

10.00 órakor istentisztelet, igét hirdet: Donáth László

12.00 órakor közös ebéd

14.00 órakor szlovák nap

16.00 órakor vecsernye

Január 25., vasárnap

10.00 órakor istentisztelet, igét hirdet: Fülöp Attila

Február 1., vasárnap

10.00 órakor istentisztelet, igét hirdet: Görög Tibor

Február 8., vasárnap

10.00 órakor istentisztelet, igét hirdet: Donáth László

Február 15. vasárnap,

az összegyülekezés napja

10.00 órakor istentisztelet, igét hirdet: Donáth László

12.00 órakor közös ebéd

14.00 órakor beszélgetés a Szela ének- és zenekar tagjaival és az együttes koncertje

16.00 órakor vecsernye, igét hirdet: Ócsai Zoltán

Az úrvacsorát a hónap 1. és 3. vasárnapján, valamint karácsony 1. és 2. napján és újévkor ünnepeljük.

Piliscsabán (Bétel Otthon, Széchenyi utca)

a hónap 2. és 4. vasárnapján 10.00 órakor

Pillsvörösváron (református templom)

a hónap 2. és 4. vasárnapján 14.00 órakor

2003. évi számaink megjelenését támogatta
a Nemzeti Kulturális Alapprogram,
a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma,
a Budapest Bank Budapestért Alapítvány,
a Magyarországi Evangélikus Egyház Missziói Irodája.

BIBLIAÓRÁK

Jób könyve

Tanház Donáth László vezetésével

Alkalmaink: minden második szerdán 18.00 órakor

Konfirmációi óra

Muntag Ildikó vezetésével

Gyermekatekézis

Naszályi Márta, Falvay Dóra és Váradi László

vezetésével minden vasárnap 10.00 órakor

Wellisch-Tehel Judit

Emléktöredékek című kiállítása

2004. február 28-áig látogatható.

Édenkerti bibliodráma felnőtteknek

Január 17-én, szombaton 16 órakor

„...hogy művelje a földet, amelyből vétetett”

(1Móz/Ter 3,21b)

Az alkalmat Muntag Ildikó és Falvay Dóra vezeti.

E számunkban János evangéliuma 1. részének 1. és 14. versét idézzük az eredeti görög nyelven, valamint latinul, németül és korai magyar fordításokból. A verseket Sz. Nagy Csabától válogattuk.

A képek jegyzéke:

2. oldal Madonna (Pozsonyszőlő)

3. oldal Pietà (Héthárs)

4. oldal Madonna (Ruszkín)

5. oldal Pietà (Bártfa, Szt. Egyed-templom)

6. oldal Madonna (Gyapár)

7. oldal Pietà (Pozsony)

8. oldal Ernst Barlach: Anya és gyermek (1919-ből)

9. oldal Ernst Barlach: Pietà (1932-ből)

10. oldal Madonna (Kislomnic)

11. oldal Pietà (Jena, Stadtkirche St. Michael)

12. oldal Michelangelo: Pietà (1498–1500)

13. oldal Michelangelo: Madonna a gyermekkel (1500–1503)

14. oldal Madonna (Garamszentbenedek)

15. oldal Michelangelo: A firenzei Pietà (1550–1556)

HÉT HÁRS

A Csillaghegyi Evangélikus Egyházközség lapja

Felelős szerkesztő: Donáth László lelkész

Szerkesztők: Breuer Katalin felelős és Ittész Nóra

A gyülekezet lelkészi munkatársai:

Fülöp Attila segédlelkész, Görög Tibor nyugdíjas lelkész,

Bozóky Éva, Gálos Ildikó

és Thurnay Béla gyülekezeti munkatárs

Cím: 1038 Budapest, Mező u. 12.

Tel: 368-6118, fax: 240-3771, mobil: 06-20-3989-059

e-mail: breuer@mail.matav.hu,

internetcím: www.hethars.hu

Nyomtatás: CreaPrint Kft.

Adományokat az OTP 11703006-20013365

számlaszámra várjuk